

รูปแบบกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทที่เหมาะสม
ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

โดย

นางสาวกนกอร แสงทอง

นายคุรุชน พิชมงคล

นายชูชาติ ศิริปัญญา

นายตรัยคุณ รอดเกษม

นางสาวเปรมรัตน์ วิจารณ์ญาณ

นายรณกิจ จันทรเกตุ

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม

หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ

ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2559

รูปแบบกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทที่เหมาะสม
ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

โดย

นางสาวกนกอร แสงทอง	นักวิชาการอิสระ มหาวิทยาลัยมหิดล
นายคุรุชน พิษมงคล	กรมประชาสัมพันธ์
นายชูชาติ ศิริปัญจนะ	สำนักปลัดกระทรวงยุติธรรม
นายตรัยคุณ รอดเกษม	ประธานบริษัท
นางสาวเปรมรัตน์ วิจารณ์ญาณ	ผู้พิพากษาศาลฎีกา
นายรณกิจ จันทร์เกตุ	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

รายงานวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรม
สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับ
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาแห่งคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พ.ศ.2559

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1-1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1-1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	1-2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	1-2
1.4 คำถามการวิจัย	1-2
1.5 สมมติฐานการวิจัย	1-2
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	1-3
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	1-3
1.8 นิยามศัพท์ในการวิจัย	1-3
1.9 ตารางแผนการทำวิจัย	1-4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-1
2.1 แนวคิดกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทในประเทศไทย	2-1
2.2 ประเภทของการใกล้เคียงข้อพิพาท	2-4
2.3 บทบาทของผู้ใกล้เคียง	2-7
2.4 ประโยชน์ของการใกล้เคียงข้อพิพาท	2-8
2.5 รูปแบบการใกล้เคียงข้อพิพาทในต่างประเทศ	2-11
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการศึกษา	3-1
ระเบียบวิธีการศึกษา	3-1
บทที่ 4 ผลการศึกษาและอภิปรายผล	4-1
4.1 ผลการศึกษา	4-1
4.2 อภิปรายผลการศึกษา	4-14
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะงานวิจัย	5-1
5.1 สรุป	5-1
5.2 ข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา	5-2

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ก ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก	6-1
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	6-2
ภาคผนวก ค ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	6-3
บรรณานุกรม	7-1

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่หลายหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมได้นำมาใช้แก้ไขปัญหาความขัดแย้งแก่บุคคล เนื่องจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันประสบปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ และความขัดแย้งทางการเมือง เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการเพิ่มของจำนวนคดีในชั้นศาลมากขึ้น ด้วยความสำคัญดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมจึงได้ประกาศกฎกระทรวงยุติธรรมแบ่งส่วนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พ.ศ. 2548 ให้กรมคุ้มครองสิทธิฯ มีอำนาจหน้าที่พัฒนาระบบ มาตรการ และดำเนินการส่งเสริมระงับข้อพิพาท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชน โดยมีการให้มีบุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือในการเจรจาต่อรอง

ต่อมาในปี 2553 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ออกระเบียบว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ซึ่งกำหนดให้มีศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททั้งในหน่วยกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อ (1) ดำเนินการส่งเสริมการระงับข้อพิพาทโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน ในรูปแบบของอาสาสมัครของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนเป็นศูนย์กลางไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน (2) พัฒนาองค์ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนให้แก่อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิฯ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะในการทำหน้าที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (3) ส่งเสริมอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิฯ ร่วมกับชุมชนแก้ไขปัญหาข้อพิพาทในชุมชน โดยมีศูนย์ไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทชุมชนเป็นศูนย์กลางในการรับเรื่องและดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนนั้นๆ (ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ. 2553)

จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพนั้น จะมีกระบวนการและปัญหาอย่างไร และมีแนวทางการพัฒนาให้มีความเป็นสากลได้มากขึ้นได้อย่างไรเมื่อเทียบกับรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ (ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฟิลิปปินส์) จึงเป็นที่มาของงานวิจัยนี้

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการและปัญหาการไต่เปลี่ยนข้อพิพาททางแพ่งของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
2. ศึกษารูปแบบกระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาทของต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาถึงแนวทางการพัฒนากระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาททางแพ่งของประเทศไทยที่เป็นสากลมากขึ้น

1.3 ขอบเขตการวิจัย : แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านประชากร เนื้อหา และระยะเวลาศึกษา

(หมายเหตุ : ขอบเขตการศึกษา กำหนดไปตามโครงการฝึกอบรมหลักสูตรฯ นี้เท่านั้น)

- ขอบเขตด้านประชากร/ขนาด : กลุ่มตัวอย่างคือ พนักงานคุ้มครองสิทธิฯ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรีจำนวน 1 คน และประธานศูนย์ไต่เปลี่ยนชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ต.บ้านม่วง จังหวัดราชบุรี จำนวน 1 คน
- ขอบเขตด้านเนื้อหา : (1) ศึกษาบทบาทและกระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาททางแพ่งของกรมคุ้มครองสิทธิฯ และ (2) รูปแบบการไต่เปลี่ยนในต่างประเทศ
- ขอบเขตช่วงเวลา : ระยะเวลาศึกษา เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 – 18 มีนาคม พ.ศ.2559

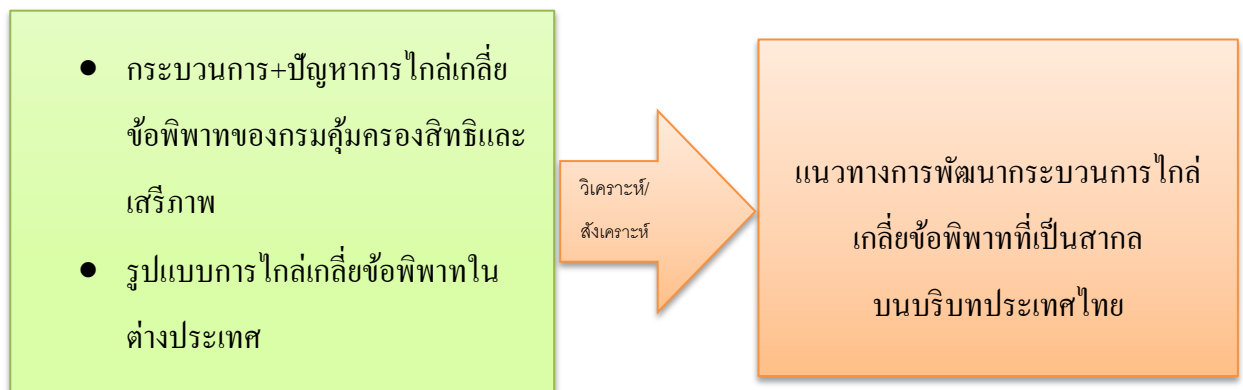
1.4 คำถามวิจัย

- (1) กระบวนการและรูปแบบการไต่เปลี่ยนข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นอย่างไร?
- (2) แนวทางการพัฒนากระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาทในประเทศไทย ควรเป็นอย่างไรเมื่อเทียบกับต่างประเทศ?

1.5 สมมุติฐานการวิจัย

- (1) กระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จะมีรูปแบบที่ทำให้ประชาชนได้รับความเป็นธรรมมากขึ้นและรวดเร็วขึ้นโดยไม่ต้องขึ้นศาล
- (2) การพัฒนากระบวนการไต่เปลี่ยนข้อพิพาทของประเทศไทย น่าจะมีรูปแบบที่พัฒนาให้ใกล้เคียงกับสากลได้

1.6 กรอบแนวคิด/ขอบเขตการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

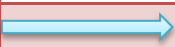
1. ทราบถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
2. ทราบถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ
3. ได้แนวทางการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เหมาะสม และเป็นสากลสำหรับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

1.8 นิยามศัพท์ในการศึกษา

- (1) การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึง การเจรจาต่อรองที่มีบุคคลที่สาม (Mediator) เข้ามาเป็นตัวกลางในการดำเนินการและให้คำแนะนำ โดยตัวกลางนี้ไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาท โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้จากความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ
- (2) กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หมายถึง การไกล่เกลี่ยโดยศูนย์ไกล่เกลี่ยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชน
- (3) รูปแบบการไกล่เกลี่ยในต่างประเทศ หมายถึง กระบวนการไกล่เกลี่ยใน 3 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์

1.9 ตารางแผนการทำวิจัย

ระยะเวลาการวิจัย : เริ่มตั้งแต่ วันที่ 1 – 18 มีนาคม พ.ศ.2558

กิจกรรม	ระยะเวลา (วันที่) พ.ศ.2559		
	1-4 มีนาคม	7-11 มีนาคม	14-18 มีนาคม
ศึกษาหาข้อมูล			
จัดทำเค้าโครงการวิจัย			
เก็บรวบรวมข้อมูล			
วิเคราะห์ข้อมูล/สรุปผล			
เขียนรายงานและนำเสนอ			

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา บทบาทและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งของกรมคุ้มครองสิทธิฯ ผู้ศึกษาได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา และตัวบทกฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ โดยมีหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย
- 2.2 ประเภทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 2.3 บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย
- 2.4 ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
- 2.5 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ

2.1 แนวคิดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย

การไกล่เกลี่ยเป็นการค้นหาความพอใจของคู่ความว่าจะยุติข้อพิพาทซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นในอนาคตให้เสร็จไปด้วยวิธีการใด อย่างไรโดยผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ชี้ผลคดีออกมาว่าคู่ความฝ่ายใดถูกหรือคู่ความฝ่ายใดผิด หรือค่าเสียหายที่แท้จริงนั้นเป็นเท่าใด การไกล่เกลี่ยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือ คู่ความตกลงกันได้ และทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ดังนั้น หน้าที่หลักของผู้ไกล่เกลี่ยคือเป็นสื่อให้คู่ความได้ติดต่อเจรจากัน ช่วยให้คู่ความได้เข้าใจถึงสิ่งที่ตนต้องการและสิทธิที่ตนจะพึงได้รับ รวมทั้งช่วยชี้แนะทางแก้ไขปัญหากับช่วยกำหนดทางเลือกที่นำไปสู่ข้อตกลง และเมื่อคู่ความตกลงกันได้ก็ช่วยร่างสัญญาประนีประนอมยอมความด้วย

แนวคิดหลักของระบบไกล่เกลี่ยนั้น อาจแยกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ทุกฝ่ายต้องสมัครใจเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย กล่าวคือ การนำคดีเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ยนั้นคู่ความทุกฝ่ายต้องสมัครใจที่จะให้ผู้พิพากษาไกล่เกลี่ยและผู้พิพากษาก็ต้องสมัครใจเข้าทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยด้วย

ในระหว่างไกล่เกลี่ยหากคู่ความฝ่ายใดไม่สมัครใจที่จะทำการไกล่เกลี่ยต่อไปก็เพียงแค่แถลงแจ้งความประสงค์ให้ผู้ไกล่เกลี่ยทราบ ผู้ไกล่เกลี่ยจะต้องส่งสำนวนคืนสู่การพิจารณาตามปกติทันที

สำหรับความสมัครใจของผู้พิพากษานั้น จะแสดงออกมาด้วยการสมัครใจเป็นผู้พิพากษาในคณะไกล่เกลี่ยตั้งแต่แรกแล้ว

2. การไถ่เกลี่ยเป็นการทำให้คู่ความเกิดความพอใจแล้วตกลงระงับข้อพิพาทกัน ดังนั้นแนวทางในการไถ่เกลี่ยจึงต่างจากกระบวนการพิจารณาปกติ กล่าวคือ การพิจารณาคดีตามปกติเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงในประเด็นสำคัญที่คู่ความโต้แย้งกันหรือเป็นการค้นหาความเสียหายที่แท้จริง แต่การไถ่เกลี่ยเป็นการค้นหาความพอใจของคู่ความ

การค้นหาความพอใจของคู่ความเป็นหัวใจของการไถ่เกลี่ยและผู้ไถ่เกลี่ยจะต้องค้นหาให้ได้ว่าความพอใจของคู่ความอยู่ตรงจุดไหน หากค้นหาได้ผู้ไถ่เกลี่ยก็จะทราบแนวทางการไถ่เกลี่ยและทราบจุดที่จะประสานประโยชน์ของคู่ความให้เป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่าย

3. ระบบไถ่เกลี่ย เป็นระบบที่มีพื้นฐานมาจากอำนาจการไถ่เกลี่ยของผู้พิพากษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่ได้รับลดขั้นตอนการปฏิบัติวิธีการทำงาน และอำนาจของผู้พิพากษาลงมาเพื่อลดอุปสรรคต่างๆ จากการใช้อำนาจของผู้พิพากษาตามปกติ

สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม (2550, น. 5 – 6) มีแนวคิดที่สำคัญในเรื่องของการไถ่เกลี่ยโดยคนกลาง มีจุดสำคัญที่ทำให้มีประสิทธิภาพในการเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการข้อพิพาท และซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการอื่นที่อาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการความขัดแย้ง ดังนี้ คือ

1. การไถ่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นวิธีการเจรจาที่จำเป็นต้องรวมเอาบุคคลที่สาม ซึ่งมีความรู้ในกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถช่วยให้คนที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้งได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเปิดเผย การไถ่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องของการเจรจาแต่อยู่ภายในรูปแบบที่แตกต่างออกมา และใช้ผู้ไถ่เกลี่ยคนกลางซึ่งได้แนะนำกระบวนการใหม่ๆ และตัวแปรใหม่ๆ ในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้เจรจาที่ขัดแย้งกันอยู่

2. การไถ่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นกระบวนการเข้าไปแทรกกลางระหว่างผู้ขัดแย้งเป็นที่คาดล่วงหน้าว่าเมื่อคนกลางที่ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยเข้ามาสู่เวทีของการเจรจานั้น คู่กรณีจะรู้จักกันมีความสัมพันธ์กันที่ดีหรือไม่ดีเรียบร้อยแล้ว โดยไม่ได้ต้องอาศัยคนกลาง

3. การยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ย โดยผู้เจรจาทั้งสองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการไถ่เกลี่ย การยอมรับไม่ได้หมายความว่าคู่กรณีจำเป็นต้องต้อนรับคนกลางและเต็มใจที่จะทำอย่างที่เขาได้บอกให้ทำแต่หมายถึงว่าคู่เจรจาได้ยอมรับการมาปรากฏตัวของคนกลางและยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลาง

4. ผู้ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด ความเป็นกลางและความที่ไม่เข้ากับฝ่ายใดเป็นปัจจัยที่สำคัญในการไถ่เกลี่ยโดยคนกลาง คำทั้งสองที่กล่าวมานั้นเมื่อรวมกันก็จะ หมายถึงทัศนคติ พฤติกรรม

ความสัมพันธ์ และอำนาจ ในการกำกับของคนกลาง ซึ่งไม่ได้เข้าข้าง หรือเห็นด้วยกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือ บางส่วนของคู่พิพาท อย่างไรก็ตามผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นกลางและไม่เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้หมายความว่าเขาจะไม่มีความคิดเห็นส่วนตัวของเขาในเรื่องดังกล่าวนี้มีความแตกต่างอยู่บ้าง ระหว่างความเป็นกลางและความไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือความยุติธรรม การรักษาความเป็นกลางเกี่ยวข้องโดยตรงกับประเด็นและการจัดการอย่างยุติธรรมกับบุคคลและกลุ่มบุคคล การทดสอบความไม่เข้าข้างฝ่ายใดหรือความยุติธรรมหรือความเป็นกลาง ขึ้นอยู่กับมุมมองของคู่กรณีจะยอมรับความช่วยเหลือจากผู้ไกล่เกลี่ยถ้าความช่วยเหลือนั้นมีลักษณะที่เป็นกลาง และยุติธรรม

5. ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการตัดสินใจลักษณะเฉพาะที่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง จึงทำให้บทบาทของคนกลางต่างจากผู้พิพากษาหรือผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ ซึ่งในบทบาทของผู้พิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการนั้นเป็นคนที่ถูกกำหนดโดยกฎหมายหรือโดยความยินยอมพร้อมใจของคู่กรณีที่จะทำหน้าที่ตัดสินใจโดยอาศัยกฎกติกา สัญญาหรือโดยวิธีปกติที่เป็นที่ยอมรับของสังคม คนกลางจึงไม่เหมือนผู้พิพากษาหรืออนุญาโตตุลาการที่เขาไม่มีอำนาจที่จะตัดสินใจใดๆ ทั้งสิ้น มีอยู่หลายๆ กรณีเหมือนกัน ซึ่งโดยตำแหน่งนั้นมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามเขาอาจจะมาทำหน้าที่ที่คนกลางทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเขาว่างบทบาทหรืออำนาจของการตัดสินใจของเขาไว้ชั่วคราว

6. ให้ความช่วยเหลือกับคู่กรณีที่กำลังได้เถียงกันอยู่ บทบาทสำคัญอีกอย่างหนึ่งของคนกลางคือ มีหน้าที่ให้ความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับกระบวนการกับคู่กรณีที่พิพาทกันอยู่เพื่อให้เขาสามารถที่จะบรรลุข้อตกลงเป็นที่พึงพอใจร่วมกัน คนกลางอาจจะแสดงหลายหน้าที่หรือบทบาท เพื่อที่จะช่วยคู่กรณีในการแก้ปัญหาข้อพิพาท การช่วยเหลืออาจจะพุ่งประเด็นความช่วยเหลือไปที่คู่กรณีทั้งหมด เพื่อสร้างความพึงพอใจร่วมกันด้านจิตใจ และด้านเนื้อหาความต้องการ

วิธีการและขั้นตอนการไกล่เกลี่ย

1. คู่พิพาทสามารถยื่นคำร้องขอให้สำนักงานรับข้อพิพาทดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ทั้งก่อนฟ้องร้องคดีหรือมีการฟ้องร้องคดีแล้ว
2. กรณีมีการฟ้องร้องแล้ว ศูนย์ไกล่เกลี่ยอาจร้องขอต่อศาลที่พิจารณาคดีให้ส่งข้อพิพาทมาก็ได้
3. ศูนย์ไกล่เกลี่ยจะประสานคู่พิพาทเพื่อกำหนดวันนัดไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และตั้งผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนไว้เป็นผู้ดำเนินการให้

2.2 ประเภทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

การระงับข้อพิพาททางเลือก (Alternative Dispute Resolution) เป็นคำที่ถูกใช้เรียกวิธีการระงับข้อพิพาทต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นวิธีการทดแทนหรือวิธีการเสริมการระงับข้อพิพาทโดยการดำเนินคดีในศาล โดยมีวัตถุประสงค์ให้ปริมาณคดีที่จะต้องเข้าสู่การสืบพยานซึ่งใช้เวลานานมีจำนวนลดน้อยลงตามตามจำเป็น และทำให้การดำเนินคดีโดยทั่วไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด วิธีการต่างๆ ดังกล่าว ได้แก่ การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและการอนุญาโตตุลาการดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง ซึ่งวิธีการที่เป็นที่นิยมในประเทศไทยและศาลยุติธรรมได้ดำเนินการส่งเสริมและเผยแพร่ในขณะนี้ คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการอนุญาโตตุลาการ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นอีกทางเลือกหนึ่งนอกจากการดำเนินคดีทางศาล (Litigation) หรือการอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) ซึ่งต้องมีบุคคลที่สามเป็นผู้ชี้ขาดตัดสินข้อพิพาท แต่สำหรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแม้จะใช้บุคคลที่สามช่วยเหลือในการตกลงเจรจาเพื่อระงับข้อพิพาทก็เป็นเพียงผู้เสนอแนะแนวทางและหาทางออกให้คู่พิพาทเท่านั้น ไม่มีอำนาจตัดสินชี้ขาดเหมือนศาลหรืออนุญาโตตุลาการ ผลของการตกลงเจรจาก็เกิดจากการตัดสินใจของคู่พิพาทเองโดยตรง (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551, น. 1-9)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบ่งออกเป็น (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551, น. 15-16)

1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนอกศาล คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนมีการฟ้องคดีต่อศาลหรือแม้จะฟ้องร้องคดีต่อศาลแล้วแต่คู่ความดำเนินการให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกันเองโดยไม่ได้นำคดีไปฟ้องในศาลก็ได้
2. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล คือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทหรือคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล โดยศาลเป็นผู้ดำเนินการให้ ซึ่งหากคู่ความตกลงกันได้ก็จะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความและศาลจะมีคำพิพากษาไปตามที่คู่ความตกลงกัน โดยมีข้อยกเว้นเพียงบางประการเท่านั้น หรือหากตกลงกันได้เพียงบางส่วนศาลก็จะสืบพยานและมีคำพิพากษาในเฉพาะประเด็นที่ตกลงกันไม่ได้เท่านั้น

ประเภทคดีที่จะทำการไกล่เกลี่ยได้ จะต้องเป็นคดีที่สามารถจะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้ ก็คือ คดีแพ่งทุกประเภท และคดีอาญาความผิดที่อาจยอมความกันได้

1. คดีแพ่ง คือ คดีที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง มีทั้งคดีที่มีข้อพิพาท (คดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน เงินทอง) เช่น คดีบังคับตามสัญญา ยืม ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้จำนอง จำน่า หนี้ฟ้องหย่า เรียกค่าเลี้ยงดู คดีละเมิด เป็นต้น และไม่มีข้อพิพาท เช่น ขอดังผู้จัดการมรดก ขอเป็นผู้ปกครองผู้เยาว์ เป็นต้น

2. คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา การกระทำความผิดในคดีอาญาบางครั้งจะก่อให้เกิดความสูญเสียต่อทรัพย์สินหรือต่อตัวผู้เสียหาย เช่น ทำให้ถึงตายหรือบาดเจ็บ ความเสียหายที่เกิดแก่ทรัพย์สินหรือต่อชีวิตร่างกาย

ยอมทำให้ผู้เสียหายหรือฝ่ายที่ต้องเสียหายเกิดสิทธิเรียกร้องอาจจากจำเลย สิทธิเรียกร้องดังกล่าวคือ ความเสียหาย ส่วนแบ่งสามารถแยกออกจากความรับผิดชอบทางอาญาได้

3. คดีอาญาที่กฎหมายบัญญัติให้ยอมความกันได้ คดีอาญา คือ การกระทำความผิดที่กฎหมายกำหนดบทลงโทษไว้ โทษในทางอาญา เช่น ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบ ทรัพย์สิน ซึ่งคดีอาญาอาจแยกเป็นคดีอาญาที่สามารถยอมความกันได้ ซึ่งทั้งหมดจะเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวกับคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดิน ซึ่งคู่ความไม่สามารถยอมความกันได้

คดีอาญาต่อส่วนตัวที่สามารถยอมความกันได้ตามกฎหมายจะบัญญัติไว้ชัดเจนว่าให้คู่ความยอมความกันได้

1) ความผิดต่อเสรีภาพ ที่ยอมความกันได้ ได้แก่

- ข่มขืนใจผู้อื่น มาตรา 309 วรรคแรก

- หน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น มาตรา 310 วรรคแรก

- กระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว มาตรา 311 วรรคแรก

2) ความผิดฐานเปิดเผยความลับ ยอมความได้ทั้งหมด ได้แก่ มาตรา 322-324

3) ความผิดฐานหมิ่นประมาท ยอมความกันได้ทั้งหมด ได้แก่ มาตรา 326-328

4) ความผิดฐานฉ้อโกง ยอมความกันได้ทั้งหมดยกเว้นความผิดฐานฉ้อโกงความมาตรา 343 คือ การฉ้อโกงโดยแสดงตนเป็นคนอื่นหรืออาศัยความเบาปัญญาของผู้ถูกหลอกลวงซึ่งเป็นเด็กหรืออาศัยความอ่อนแอแห่งจิตของผู้ถูกหลอกลวง

5) ความผิดฐานโกงเจ้าหนี้ ยอมความกันได้ทั้งหมด ได้แก่ มาตรา 349-350

6) ความผิดฐานยักยอก ยอมความกันได้ทั้งหมด ได้แก่ มาตรา 352-355

7) ความผิดฐานทำให้เสียทรัพย์ ที่ยอมความกันได้มี 2 มาตรา คือ มาตรา 358 และมาตรา 359 เป็นการทำให้เสียทรัพย์ของบุคคลธรรมดา แต่ถ้าทรัพย์ที่เสียหายเป็นทรัพย์สินสาธารณะจะยอมความไม่ได้

8) ความผิดฐานบุกรุก ได้แก่ ความผิดตาม มาตรา 362-364 ยอมความกันได้ ยกเว้นมาตรา 365 ที่บุกรุกเข้าไปทำร้ายร่างกาย บุกรุกมีอาวุธ และบุกรุกในเวลากลางคืนจะยอมความไม่ได้

9) ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเรา (มาตรา 276 วรรคแรก) หมายถึง ข่มขืนหญิงอื่นซึ่งไม่ใช่ภรรยาตน แต่จะยอมความไม่ได้ ถ้าหญิงนั้นเป็นผู้สืบสันดาน เป็นลูกศิษย์ ผู้อยู่ในความดูแลตามหน้าที่การข่มขืนนั้นเกิดต่อหน้าธารกำนัล ผู้ข่มขืนมีอาวุธ ร่วมกันโทรมหญิง ผู้ถูกข่มขืนนั้นได้รับบาดเจ็บสาหัสหรือแก่ชีวิต และหญิงนั้นอายุไม่เกิน 15 ปี

10) ความผิดฐานกระทำอนาจาร (มาตรา 278 ประกอบมาตรา 281) ความผิดอนาจารที่ยอมความได้ คือ กระทำแก่บุคคลอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยขู่เชิญด้วยประการใดๆ โดยใช้กำลังประทุษร้าย โดยบุคคลนั้นอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถขัดขืนได้ หรือโดยทำให้ผู้ถูกระทำเข้าใจผิดว่าตนเป็นคนอื่น

คดีอนาจารที่ยอมความไม่ได้ ถ้าเกิดต่อน้ำธารกำนัลผู้ถูกระทำได้รับอันตรายสาหัสหรือตาย เป็นการกระทำแก่ศิษย์ ผู้สืบสันดาน ผู้อยู่ในความดูแล

11) ความผิดฐานพาหญิงอื่นไปเพื่อการอนาจาร (มาตรา 284) เป็นการกระทำอนาจารโดยการพาหญิงไป โดยใช้อุบาย ใช้กำลังบังคับใช้อำนาจครอบงำ หรือข่มขืนใจด้วยประการใดๆ

12) ความผิดฐานเอาชื่อหรือยี่ห้อในทางการค้าของผู้อื่นมาใช้ ลักษณะการกระทำผิด

1. เอาชื่อ รูปรอยประดิษฐ์ หรือข้อความใดๆ ในการประกอบการค้าของผู้อื่นมาใช้ เพื่อให้ประชาชนหลงเชื่อว่าเป็นสินค้าหรือการค้าของผู้อื่นนั้น

2. เปลี่ยนป้าย เพื่อเจตนาเช่นข้อ 1

3. ไขข่าว แพร่หลาย ซึ่งข้อความเท็จ เพื่อให้เสียความเชื่อถือในสถานที่การค้าสินค้าของผู้หนึ่งผู้ใด โดยมุ่งประโยชน์การค้าของตน

13) ความผิดที่กฎหมายยอมให้ความกันได้เพราะคู่กรณีผูกพันกันด้วยความเป็นญาติ คือ

- ผู้บุกรุกหรือกระทำความผิดต่อผู้สืบสันดาน

- ผู้สืบสันดานกระทำความผิดต่อบุพการี

- พี่หรือน้องร่วมบิดามารดาเดียวกันกระทำความผิดกัน

ทั้งสามกรณีแม้กฎหมายมิได้บัญญัติให้ยอมความกันได้ก็ถือว่าเป็นความผิดอันยอมความกันได้ โดยจะระบุได้ชัดเจนในตัวของ ความผิดดังกล่าว ได้แก่

- ความผิดลักทรัพย์

- วิวังทรัพย์

- ถิ่นโกงทรัพย์ โกงเจ้าหนี้

- ฐานขกขออกทรัพย์

- รับของโจร

- ทำให้เสียทรัพย์

14) ความผิดตามกฎหมายอื่นที่กฎหมายบัญญัติให้ยอมความกันได้

1) ความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ.2497 มาตรา 3

2) ความผิดตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์มาตรา 24, มาตรา 25 และมาตรา 26

2.3 บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย

บทบาทโดยรวมของผู้ไกล่เกลี่ย คือการเป็นคนกลาง ที่ช่วยทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายกลับมาคืนดีกันอีมา สามารถแก้ปัญหาที่พิพาทกันได้ ในลักษณะที่คู่ความทั้งสองฝ่ายต่างก็ยอมรับได้ โดยนำคู่ความทั้งสองฝ่ายมาพบปะกันซึ่งหน้าเพื่อเจรจากันเปิดโอกาสให้มีการสื่อสารติดต่อกันช่วยขจัดความเป็นศัตรูที่มีต่อกัน เสาะหาข้อมูลที่จะช่วยให้การเจรจาสำเร็จ ขจัดความยุ่งยากต่างๆ ที่ขัดขวางการเจรจาออกเสีย แปลและตีความในเรื่องที่เจรจาให้แก่คู่ความโดยทำให้แน่ใจว่าคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจในสิ่งที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามกำลังพูด ช่วยเพิ่มการรับรู้และความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ รวมทั้งทำให้แน่ใจว่าคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าใจตรงกันกับสิ่งที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับรู้ และเข้าใจ สอนคู่ความเกี่ยวกับการเจรจาต่อรองว่าจะเจรจาต่อรองให้ได้ผลดีได้อย่างไร อำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการเจรจา เช่น ดำเนินการประชุมให้เรียบร้อย ทำให้การเจรจาราบรื่นเห็นได้ถึงความเป็นกลาง ทำให้การไกล่เกลี่ยเป็นกระบวนการที่ไม่ยุ่งยาก คอยระวังมิให้การเจรจาล้มเหลวลงกลางคัน ขอแรงสนับสนุนจากบุคคลภายนอกที่มีอิทธิพลต่อคู่ความทั้งสองฝ่ายกระตุ้นให้คู่ความพิจารณาว่าคู่ความฝ่ายตรงข้ามมองปัญหาอย่างไร ทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายคิดถึงปัญหาได้ถี่ถ้วนให้คู่ความแสดงเหตุผลเกี่ยวข้องข้อเท็จจริง ข้อเรียกร้อง ความคิดเห็น และจุดยืนของตน แนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการประเมินค่าใช้จ่ายความเสียหาย และเวลาที่ต้องเสียไปซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการดำเนินคดีทางศาลและผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ทำการไกล่เกลี่ยได้สำเร็จเปรียบเทียบกัน พูดโต้เถียงคู่ความด้วยการยกข้อสงสัยต่างๆ ขึ้นให้ปรากฏอยู่ในจิตใจของคู่ความแต่ละฝ่ายเพื่อให้จุดยืนของคู่ความอ่อนตัวลง ใช้กลยุทธ์ต่างๆ เช่น การประชุมฝ่ายเดียว เพื่อให้คู่ความสะดวกใจในการเปิดเผยข้อมูลเสนอข้อต่อรองหรือเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาลើบนการประชุมออกไปเมื่อเกิดภาวะชงกันในการเจรจาหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเป็นต้น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงให้แก่คู่ความแต่อย่างใดไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาท เช่น ผู้พิพากษาแต่ผู้ไกล่เกลี่ยเข้ามาเป็นคนกลางเพียงเพื่อเข้าช่วยให้การเจรจาต่อรองง่ายเข้าเกิดความสะดวกในการเจรจาและช่วยให้คู่ความค้นพบทางออกของปัญหาที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย

หน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ย โดยทั่วไปผู้ไกล่เกลี่ยมีหน้าที่ดังนี้

- 1) ให้ความรู้แก่คู่ความเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ย
- 2) กำหนดแนวทางของพฤติกรรมในการเจรจา

- 3) ควบคุมการดำเนินกระบวนการใกล้เคียงและทำให้การเจรจาระหว่างคู่ความดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง
- 4) ส่งเสริมทัศนคติและความเข้าใจของคู่ความแต่ละฝ่ายที่มีต่อกันให้ดีขึ้น
- 5) ส่งเสริมการติดต่อเจรจาระหว่างคู่ความเพื่อให้ประเด็นข้อพิพาทกันนั้นเกิดความกระจ่างสิ้นสงสัยและทำให้คู่ความยอมเผยข้อข้อใจ
- 6) สนับสนุนให้มีการมองหาทางเลือกและข้อเสนออื่นๆ ที่จะทำให้ออกคลงกันได้
- 7) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อตกลงที่คู่ความเสนอให้แก้กัน
- 8) ทำให้คู่ความขัดแย้งกันน้อยลง

2.4 ประโยชน์ของการใกล้เคียงข้อพิพาท

การใกล้เคียงข้อพิพาทก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกับคู่ความและยังเป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีของศาลดังที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งอาจจะสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักกระบวนข้อพิพาท, 2551, น.19-21)

1. ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย (Saving of Time and Money) เทียบกับเวลาที่ใช้ในการดำเนินคดีในศาลทั้งสามศาล หากใช้การใกล้เคียงข้อพิพาทหรืออนุญาโตตุลาการแล้วอาจใช้เวลาเพียงสัปดาห์ วันหรือชั่วโมง อันเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของทั้งคู่ความและทางราชการ
2. เป็นที่ยุติ (Finality) คดีที่คู่พิพาทสามารถตกลงกันได้โดยวิธีการใกล้เคียงนั้นทำให้ข้อพิพาทได้ข้อยุติลดปัญหาของการอุทธรณ์ต่อไป
3. การยอมรับของคู่พิพาท (Compliance) การที่คู่ความสามารถหาข้อยุติได้ด้วยตนเองมีการยอมรับปฏิบัติตามข้อตกลงนั้นมากกว่าการที่ศาลมีคำพิพากษาซึ่งจะต้องมีการบังคับคดีต่อไป
4. ข้อยุติที่ได้นั้นมีความเหมาะสมกับคู่พิพาท (Custom Made Solution) เนื่องจากคู่พิพาทสามารถเลือกที่จะทำให้ข้อตกลงอย่างไรก็ได้ตรงเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย
5. เป็นความลับ (Confidentiality) กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทจะเป็นความลับและมักมีข้อบังคับให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องรักษาความลับไม่เปิดเผยข้อมูลที่ได้รับจากกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทนั้น
6. การควบคุมกระบวนการระงับข้อพิพาท (Process Control) คู่พิพาทสามารถควบคุมกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทได้มากกว่าการดำเนินคดีในศาล โดยสามารถคัดเลือกบุคคลที่เป็นกลางให้มาทำหน้าที่กำหนดประเด็นหรือความต้องการที่แท้จริงในการใกล้เคียงข้อพิพาทและแสวงหาทางออกเพื่อยุติข้อพิพาท โดยคู่พิพาท

มีโอกาสที่จะได้พูดและตัดสินใจว่าผลที่ได้รับจะผูกพันกันหรือไม่ ซึ่งจะเป็นการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนที่อาจเกิดขึ้นโดยการพิพากษาคดี

7. ข้อตกลงระหว่างคู่พิพาทสามารถบังคับได้ (Enforceable Agreement) ผลของการระงับข้อพิพาทจากวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นข้อตกลงร่วมกันอันมีลักษณะสัญญาที่คู่พิพาทลงนามและมีผลผูกพันเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ แม้ว่าอาจมีการตรวจสอบจากศาลในบางกรณี

8. รักษาความสัมพันธ์ระหว่างกันไว้หรือก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในระยะยาว (Preservation or Enhancement of Long-term Relationships) การระงับข้อพิพาทเปิดโอกาสให้คู่พิพาทสามารถหาข้อยุติในปัญหาที่แท้จริงได้และคู่พิพาทย่อมสามารถแก้ไขปัญหาระหว่างกันได้

9. ความยืดหยุ่น (Flexibility) คู่พิพาทสามารถเลือกใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมด หรือในประเด็นใดประเด็นหนึ่งในคดีก็ได้ ส่วนที่เหลืออาจให้มีการดำเนินคดีในศาลต่อไป

10. คุณภาพ (Quality) บุคคลที่มาทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมักเป็นบุคคลที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ โดยมีการควบคุมการทำงานโดยประมวลจริยธรรม

11. ยังคงสิทธิในการดำเนินคดีในศาล (Right to Trial) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นเพียงส่วนเสริมสำหรับการดำเนินคดีในศาลไม่ใช่เป็นการแทนที่ คู่พิพาทยังคงมีสิทธิในการดำเนินคดีในศาลหากคู่พิพาทมีความต้องการเช่นนั้น

ข้อดี-ข้อจำกัดของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักกระงับข้อพิพาท (2548, น. 125-135) ได้สรุปข้อดี-ข้อจำกัดของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ดังนี้

ข้อดีของการไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาท

1. สะดวก การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่ไม่มีแบบพิธีมากนักค่อนข้างจะยืดหยุ่นและเป็นมิตรกันมากกว่า การพิจารณาคดีในศาล สามารถดำเนินการได้ที่บ้านผู้ไกล่เกลี่ย โรงเรียน วัด โรงแรม หรือ สถานที่ใดที่พิจารณาเห็นว่าเหมาะสมก็สามารถกระทำได้

2. รวดเร็ว การไกล่เกลี่ยใช้เวลาในการดำเนินการไม่นานนักก็สามารถที่จะทราบได้ว่าคู่พิพาทตกลงกันได้หรือไม่ หากตกลงกันได้ก็จะทำให้คดีเสร็จสิ้นไปโดยเร็ว ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะได้ดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปโดยเร็วคู่พิพาทก็ไม่สามารถที่จะใช้วิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อประวิงการพิจารณาคดีให้ล่าช้าได้

3. ประหยัดค่าใช้จ่าย การใกล้เคียงใช้เวลาในการดำเนินการไม่มากนักทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีต่างๆ เช่น ค่าธรรมเนียมศาล ค่าป่วยการทนายความ ที่ปรึกษากฎหมาย ตลอดจนค่าดำเนินการในชั้นอุทธรณ์ฎีกา ทั้งยังลดค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในชั้นบังคับคดี นอกจากนี้กรณีประนีประนอมยอมความหรือถอนฟ้องก็จะได้รับค่าธรรมเนียมศาลคืน หรือได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี เช่น ได้รับการยกเว้นภาษีอากร ในบางกรณีลดค่าอากรแสตมป์ในการจดทะเบียนจำนองอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น

4. รักษาสัมพันธภาพระหว่างคู่พิพาท เมื่อคู่พิพาทสามารถตกลงระงับข้อพิพาทกันได้จะทำให้ลดข้อขัดแย้ง ข้อโต้แย้งระหว่างกันสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชน หรือทำธุรกิจร่วมกันตลอดจนปฏิบัติตามสัญญาต่อไปจนแล้วเสร็จโดยไม่กลายเป็นชนวนลุกลามไปสู่ข้อพิพาทที่รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งจะส่งผลดีกับทุกฝ่าย

5. สร้างความพึงพอใจให้แก่คู่พิพาท การใกล้เคียงข้อพิพาทเป็นวิธีการที่ใช้เทคนิคการเจรจาต่อรองและหลักจิตวิทยา รวมทั้งหลักกฎหมายเพื่อโน้มน้าวใจให้คู่พิพาทยินยอมลดหย่อนผ่อนปรนให้แก่กันโดยไม่มีการชี้ขาดดังเช่น การพิจารณาคดีของศาล จึงไม่เกิดความรู้ว่ามีฝ่ายใดแพ้หรือชนะ อันทำให้เกิดความรู้สึกเสียหน้าหรือเสียศักดิ์ศรีจึงเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย

6. รักษาชื่อเสียงและความลับทางธุรกิจของคู่พิพาท กระบวนการใกล้เคียงดำเนินการเป็นความลับพยานหลักฐานที่น่าเสนอในชั้นใกล้เคียงไม่อาจจะนำไปเปิดเผยหรือใช้เป็นพยานในชั้นอนุญาโตตุลาการหรือชั้นศาลได้ เว้นแต่คู่พิพาทจะยินยอม ทำให้คู่พิพาทสามารถรักษาความลับหรือชื่อเสียงทางธุรกิจที่อาจจะเกิดมิให้แพร่หลายออกไปก่อให้เกิดความเสียหายทางธุรกิจได้

7. สร้างความสงบสุขให้แก่ชุมชน การใกล้เคียงไม่ว่าจะสำเร็จหรือไม่ก็ตามทำให้คู่พิพาทที่ทะเลาะไม่คุยกันหันกลับมาเจรจากันได้เป็นการลดความตึงเครียดระหว่างคู่พิพาท ซึ่งรวมถึงญาติพี่น้องและพรรคพวกอีกด้วย ในกรณีที่สามารถยุติข้อพิพาทลงได้อย่างสันติก็สามารถกลับไปอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุขร่วมกันพัฒนาสังคมของตนได้ต่อไป

8. ลดปริมาณคดีของศาล ข้อพิพาทที่สามารถตกลงกันได้ก็จะทำให้คดีไม่เข้าสู่ศาลส่วนคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลก็จะเสร็จสิ้นไป คดีก็จะไม่ค้างพิจารณาเป็นจำนวนมาก และทำให้ผู้พิพากษามีเวลาในการพิจารณาคดีที่มีปัญหาข้อกฎหมายยุ่งยากและสลับซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ข้อพิพาทบางเรื่องยังก่อให้เกิดคดีเกี่ยวเนื่องกันอีกหลายคดี เช่น คดีที่ดินอาจจะเกิดคดีทำให้เสียทรัพย์ บุกรุก แจ้งความเท็จ ฟ้องเท็จ เบิกความเท็จที่โจทก์และจำเลยฟ้องกันอีกหลายคดีหากสามารถใกล้เคียงได้ก็จะทำให้คดีเสร็จไปได้จำนวนมาก

9. สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประเทศชาติ เมื่อข้อพิพาทเกิดขึ้นน้อยลง ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลก็จะลดลงส่งผลให้งบประมาณในส่วนนี้ลดลง สังคมก็จะอยู่กันอย่างสงบสุขสามารถร่วมมือกันพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติไปได้อย่างรวดเร็วไม่ก่อให้เกิดปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ ปัญหาหนี้อันไม่เกิดรายได้ตามมา ซึ่งปัญหาการล้มละลายจนไม่อาจจะดำเนินกิจการต่อไปได้ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรมที่ตามมา อันจะเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

ข้อจำกัดของการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อพิพาท

1. ไม่มีสภาพบังคับต้องขึ้นกับความยินยอมของทั้งสองฝ่าย การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยไปตามความยินยอมของทั้งสองฝ่ายไม่มีกฎหมายบังคับให้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยก่อนที่จะฟ้องศาลได้ หากฝ่ายใดไม่ประสงค์ที่จะเข้าเจรจาไกล่เกลี่ยก็สิ้นสุดลง

2. คู่พิพาทใช้เป็นช่องทางในการประวิงคดีให้ล่าช้า คู่พิพาทที่ไม่มีเจตนาที่จะยุติข้อพิพาทหรือยังไม่สามารถจะชำระหนี้ได้จะการใช้การไกล่เกลี่ยเป็นช่องทางในการประวิงเวลาทำให้เสียเวลา และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นก่อนให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งเกิดความเบื่อหน่ายและไม่เข้าร่วมเจรจา

3. สัญญาประนีประนอมมีสภาพบังคับได้เพียงแต่เป็นสัญญา เมื่อคู่พิพาทตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันแล้วหากอีกฝ่ายไม่ยอมปฏิบัติตามสัญญาจะต้องไปฟ้องขอให้ศาลพิพากษาให้เป็นไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งต้องมีการสืบพยานที่เกี่ยวข้องในการทำสัญญาก่อนพิพากษาไม่สามารถขอให้บังคับคดีได้เลย เช่นเดียวกับกรณีพิพาทตามสัญญาประนีประนอมยอมความหรือคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ

2.5 รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศ

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

การผัดผ่อนหรือการเปลี่ยนเส้นทางของคดีในประเทศสหรัฐอเมริกานั้นมีได้ทั้งในชั้นเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาล ในที่นี้จะเน้นที่การผัดผ่อนในชั้นก่อนถึงชั้นศาลในลักษณะที่มีการไกล่เกลี่ยกัน โดยที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีวัตถุประสงค์เบื้องต้นคือ การเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและลดคดีขึ้นสู่ศาลซึ่งจะต้องมีในทุกคดีที่ทำการไกล่เกลี่ย ส่วนแนวคิดหรือวัตถุประสงค์อื่นนั้นอาจ

แตกต่างกันไปตามสภาพแห่งคดี ในที่นี้จะแยกแยะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทออกตามวัตถุประสงค์ของการยุติคดี คือ

1) เพื่อความปรองดองสมานฉันท์หรือการรักษาสัมพันธภาพระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด กล่าวคือ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ต้องอาศัยคนกลางในการช่วยยุติปัญหาความขัดแย้งที่เรียกว่า (Mediation) นั้น ได้นำไปใช้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ในส่วนของคดีแพ่งนั้นจะนำไปใช้ในขั้นตอนก่อนฟ้อง และก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งอาจทำในรูปแบบของการเจรจา โดยศาลซึ่งทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือ พนักงานอัยการก็ได้ ในคดีที่มีความผิดทางแพ่ง และคู่กรณียินยอมรับการไกล่เกลี่ย เป็นคดีที่หากฟ้องร้องต่อ ศาลแล้วจะไม่เกิดประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่าย และมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในสังคมระหว่าง คู่ความ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอาจทำได้โดยพนักงานอัยการด้วยการให้คู่กรณีได้ตกลงกันเมื่อตกลงกันได้ก็ไม่ต้องมีการฟ้องคดี โดยคดีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดและน่ายกมาอธิบายเพื่อให้เห็นภาพ ก็คือคดีที่ Jeffery Sargent หนุ่มตกงานที่เมาสุราขับรถชนต้นไม้และทรัพย์สินในบ้านของอาจารย์ของตนเอง Cecelia Gustufson ครุที่เกษียณแล้ว และทั้งคู่ก็อยู่บ้านใกล้กันและ Gustufson นั้นเป็นหญิงหม้ายที่อาศัยอยู่บ้านคนเดียว หาก พนักงานอัยการจะฟ้อง Sargent ก็คงไม่มีประโยชน์ ดังนั้นการให้ Sargent ไปปรับการรักษาอาการติดสุรา และให้ ชดใช้ค่าต้นไม้และทรัพย์สินในบ้านของ Gustufson จะดีกว่า เนื่องจากทั้งสองฝ่ายเป็นเพื่อนบ้านกันและ Gustufson ก็ไม่อยากจะลูกศิษย์ของตนต้องถูกจำคุก ดังนั้นพนักงานอัยการจึงเชิญทั้งสองฝ่ายมาเจรจาท้าข้อยุติ ด้วยการที่ Sargent ยินยอมไปปรับการรักษาอาการติดสุราและยอมชดใช้ค่าเสียหายทางทรัพย์สินข้างต้น ซึ่งทั้งสองฝ่ายยอมรับตามข้อตกลงข้างตน และได้งดการฟ้อง Sargent เป็นคดีต่อศาล ทำให้สัมพันธภาพระหว่างกันยัง ดีอยู่เหมือนเดิมและภายหลัง Gustufson ได้จ้าง Sargent ทาสีบ้านและได้ลดหนี้ชดใช้ค่าเสียหาย และ Sargent ก็ ขอผ่อนชำระค่าที่ต้องชดใช้ค่าเสียหายได้อีก นี่คือตัวอย่างของความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยใช้คน กลาง (Mediator) ซึ่งคนกลางในที่นี้คือพนักงานอัยการ และผลแห่งการไกล่เกลี่ยนี้ได้ช่วยเสริมสร้างความสงบ เรียบร้อยและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมตลอดจนช่วยลดคดีขึ้นสู่ศาลได้ ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ ค่าเสียหายที่เหมาะสม และทำให้คู่กรณีหรือคู่พิพาทยังสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ กรณีตามตัวอย่างข้างต้นนี้ เป็นกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบสมัครใจ (Voluntary Mediation) ภายใต้ความยินยอมของศาลและผู้เสียหาย โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ในคดีความผิดที่มีโทษที่คู่กรณีมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องติดต่อ สัมพันธ์กันอยู่ คดีจึงยุติได้ด้วยวิธีการที่ผู้กระทำผิดยินยอมเข้ารับการรักษาอาการติดสุรา และชดใช้ค่าเสียหาย ให้กับผู้เสียหาย

2) เพื่อปรับเปลี่ยนและฟื้นฟูพฤติกรรมของผู้กระทำผิด การไต่เกลี้ยข้อพิพาทในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการผันคดีออกจากกระบวนการดำเนินคดีกระแสนั้น อีกมุมมองหนึ่งอาจนำมาใช้ภายใต้แนวคิดการให้โอกาสผู้กระทำผิดได้รับการปรับปรุงแก้ไขเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นคนดีของสังคมตามแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดให้กลับคืนสู่สังคม (Rehabilitation) เช่น ในกรณีผู้มีนิสัยดื่มสุรานักแล้วกระทำความผิด มีแนวคิดว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการนำเขามารักษาย่อมดีกว่าการจับกุมดำเนินคดี กรณีนี้อาจเกิดขึ้นหลังจากผู้กระทำผิดถูกจับกุม โดยขั้นตอนการผันคดีนี้มีบทบัญญัติไว้ว่าจะหยุดการดำเนินคดี และไม่มีการฟ้องร้องต่อศาล ถ้าผู้กระทำผิดยินยอมไปรับการรักษาด้วยการให้ยา และเข้าสู่กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ให้คำปรึกษา หรือได้ชดเชยค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายไป โดยรูปแบบของการผันคดีนี้ต้องให้ผู้กระทำผิดสามารถยังคงอยู่ในสังคมได้ มีการคืนทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดคืนผู้เสียหายไป หรือได้จ่ายค่ารักษาพยาบาลให้กับผู้เสียหายในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บ และปรับปรุงนิสัยของผู้กระทำความผิด ย่อมดีกว่าการลงโทษผู้กระทำผิดด้วยการให้จำคุก โดยเฉพาะผู้กระทำผิดที่ไม่ร้ายแรงครั้งแรกและผู้กระทำผิดที่เป็นเด็กหรือเยาวชน อย่างไรก็ตามในกรณีที่ผู้กระทำผิดที่ร้ายแรง (Hard-core offenders) ยังจำเป็นต้องลงโทษตามวิธีการกระแสนั้น คือ จำคุก จำกัดที่อยู่ให้กับผู้กระทำผิดเหล่านี้เพื่อเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากการกระทำความผิดของผู้กระทำผิดประเภทนี้ไปในตัว

โดยที่กระบวนการผันคดีโดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดนี้อาจจัดตั้งเป็นศูนย์รักษาอาการทางกายและทางจิตต่างๆ ของชุมชนซึ่งเรียกว่า Community Diversion Program เช่น ศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติด ศูนย์รักษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ติดยาเสพติด ศูนย์สุขภาพจิต ศูนย์รับปรึกษาปัญหาครอบครัว และศูนย์ฝึกศิลปอาชีพ ยกตัวอย่างเช่น ศูนย์บำบัดผู้ติดยาเสพติดเซ็นหลุยส์ ที่เปิดทำการในปี ค.ศ. 1966 โดยตำรวจ ผลของการดำเนินงานของศูนย์นี้สามารถช่วยลดเวลาของตำรวจในการจัดการกับคดีบนท้องถนนอันมีสาเหตุมาจากการเมาสุราได้ โดยสามารถลดจำนวนคดีได้ถึง 1 ใน 3 ในการดำเนินงานของศูนย์ดังกล่าวในปีแรก อีกตัวอย่างหนึ่งของกระบวนการไต่เกลี้ยโดยการผันคดีคือ โครงการก้าวข้ามอย่างมั่นคง (Project Cross Roads) ที่จัดตั้งขึ้นที่ District of Columbia ในปลายทศวรรษที่ 1960 โครงการนี้รับผู้กระทำผิดที่อายุระหว่าง 16 ถึง 25 ปี ที่เป็นการกระทำความผิดครั้งแรกและเป็นคดีที่มีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน กลุ่มผู้กระทำผิดที่มีปัญหาสุขภาพและติดยาและยาเสพติด ส่วนผู้กระทำผิดคดีร้ายแรงจะไม่รับเข้าสู่โครงการ โดยโครงการนี้จะดำเนินการในการให้คำปรึกษา รูปแบบต่างๆ การให้การศึกษาและฝึกอาชีพโดยใช้เวลาทั้งสิ้น 90 วัน แล้วจะทำการประเมินผล ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะยุติการดำเนินคดีโดยผ่านกระบวนการต่อรองคำรับสารภาพ ในปี ค.ศ. 1970 ผู้ผ่านการอบรมจากศูนย์นี้จำนวน 750 ราย ในจำนวนนี้มีถึง 467 รายที่ยุติคดี ส่วนที่เหลือก็นำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อดำเนินการตาม

กระบวนการตามปกติต่อไป จากตัวอย่างการผันคดีข้างต้น การจะทำให้สำเร็จซึ่งการผันคดีได้ย่อมมีผู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ 3 ฝ่าย ซึ่งประกอบด้วย ผู้กระทำผิดที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหาย ผู้เสียหายคือผู้จะได้รับการเยียวยาความเสียหาย และเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐที่จะต้องมีการยุติการดำเนินคดี และจัดให้มีการรักษาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้กระทำผิดและให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ค่าเสียหาย เมื่อมีความเกี่ยวข้องของทั้ง 3 ฝ่าย เพื่อให้คดียุติก่อนถึงชั้นศาลนี้ย่อมเข้าลักษณะของการไต่สวามิภักดิ์ตามแนวคิดการไต่สวามิภักดิ์

3) เพื่อให้ผู้กระทำผิดสามารถอยู่ร่วมกับสังคมหรือชุมชนได้ตามปกติ ในประเทศสหรัฐอเมริกา นอกจากการไต่สวามิภักดิ์โดยใช้เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ไต่สวามิภักดิ์แล้วยังมีการไต่สวามิภักดิ์โดยใช้ชุมชนเป็นตัวกลางในการไต่สวามิภักดิ์ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่ากระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชน (Community Dispute Resolution) เป็นการยุติคดีขึ้นพื้นฐานบางพื้นที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและศาสนาของชุมชนก็มี เช่น คณะกรรมการไต่สวามิภักดิ์ของยิว (Jewish Conciliation Boards) กระบวนการยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่เกิดขึ้นช่วงปี ค.ศ. 1970 เนื่องจากความไม่พึงพอใจกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก และความต้องการที่จะรักษาสัมพันธภาพและปทัสถานของผู้คนในสังคมและชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่กระบวนการยุติคดีเป็นแบบสมัครใจและจะได้รับคำแนะนำจากชุมชนและดำเนินการโดยชุมชนมากกว่าการดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งทำได้ด้วยรูปแบบของคณะกรรมการซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนร่วมกันช่วยแก้ไขปัญหาและยุติความขัดแย้งโดยไม่ต้องใช้รูปแบบขั้นตอนการตัดสินตลอดจนขั้นตอนใดส่วนอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด กระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชนบางรูปแบบมีความสัมพันธ์กับศาลและหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐเป็นอย่างมาก โดยที่คดีบางอย่าง เช่น คดีความผิดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่กระทำต่อครอบครัวและชุมชนหรือคดีที่มีโทษเล็กๆ น้อยๆ ที่การชดใช้ค่าเสียหายจะเหมาะสมกว่าการลงโทษ สามารถนำเข้าสู่กระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชนได้ หากกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชนไม่สามารถยุติคดีได้ก็สามารถนำคดีกลับคืนสู่การดำเนินคดีกระแสหลักคือนำสู่สำนักงานอัยการเพื่อดำเนินคดีต่อไป สำหรับวิธีการไต่สวามิภักดิ์และการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นจะใช้ผู้ไต่สวามิภักดิ์อาสาสมัครที่ผ่านการอบรมจากภาครัฐ โดยผู้ไต่สวามิภักดิ์เหล่านี้จะช่วยให้อัยการแสวงหาและจัดการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง ถ้าข้อพิพาทไม่สามารถตกลงกันได้ก็จะเสนอหนทางในการแก้ไขปัญหาให้อัยการพิจารณาพิจารณาร่วมกัน มีบ่อยครั้งที่กระบวนการยุติข้อพิพาท โดยชุมชนบางรูปแบบอาจเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานต่างๆ เช่น อาจใช้เป็นข้อมูลในการรักษาอาการติดยาของผู้กระทำผิดที่เคยผ่านกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชนมาแล้วและบางกรณีไปไกลถึงขั้นจัดตั้งศูนย์ไต่สวามิภักดิ์ข้อพิพาทชุมชนเพื่อรับปรึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้โดยสามารถพูดคุยปรึกษากับอาสาสมัครเพื่อเสนอแนะวิธีการแก้ไขปัญหาได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระบวนการยุติข้อพิพาทโดยชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีรูปแบบต่างๆ กันไป แต่ยังคงแนวความคิดร่วมกันคือให้ชุมชน

เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขข้อพิพาทและร่วมรับผิดชอบและแสวงหาหนทางแก้ไขปัญหาโดยอาสาสมัครซึ่งถือเป็นคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator) ในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประเภทหนึ่งนั่นเอง

อย่างไรก็ตามกระบวนการไกล่เกลี่ยหรือหันเหคดี (Diversion) ในประเทศสหรัฐอเมริกายังพบและเป็นที่ยอมรับในคดีเยาวชน เพราะการหันเหคดีด้วยการไม่ฟ้องร้องผู้ต้องหาซึ่งเป็นเยาวชนให้ต้องถูกจำคุกนั้นสอดคล้องกับหลักการของการมีกระบวนการยุติธรรมสำหรับเยาวชนที่ต้องการแยกเยาวชนผู้กระทำผิดที่ไม่ใช่ผู้เป็นอันตรายต่อสังคมออกมา โดยให้โอกาสเยาวชนผู้นั้นในการปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมตนเอง ต้องการให้เยาวชนห่างไกลจากการดำเนินคดีโดยศาล ด้วยการใช้วิธีการลงโทษด้วยชุมชน (Community Aid Panels) หรือใช้วิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว (Family Group Conference) เป็นการช่วยลดการกระทำความผิดซ้ำของเยาวชนได้มากกว่าการนำส่งศาล โดยที่จุดเริ่มต้นของกระบวนการหันเหคดีเยาวชนในประเทศสหรัฐอเมริกาพบครั้งแรกที่เมืองนิวยอร์ก โดย Conrad Printz หัวหน้าหน่วยงานคุมประพฤติแห่งนิวยอร์ก ที่พยายามค้นหากระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่นอกเหนือจากการฟ้องคดีและจำคุกเยาวชน ซึ่งผลก็คือเขาใช้แผนบลูคลิน (Brooklyn Plan) ซึ่งก็คือการชะลอหรือผ่อนผันการฟ้องออกไป และได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินการกับผู้กระทำผิดที่จากเดิมด้วยการนำผู้กระทำผิดซึ่งเป็นเยาวชนไปฟื้นฟูยังเมืองที่อยู่รอบนอกเมืองนิวยอร์ก ผลการดำเนินการตามแผนดังกล่าวทำให้ประสบความสำเร็จด้วยการลดการกระทำความผิดซ้ำของผู้เข้าสู่แผนหรือโครงการหันเหคดีดังกล่าวได้ อย่างไรก็ตามการผันคดีนี้อาจไม่เหมาะสมในกรณีที่เยาวชนได้กระทำความผิดซ้ำซากและกระทำความผิดคดีอุกฉกรรจ์ ซึ่งกระบวนการหันเหคดีในคดีเยาวชนของสหรัฐอเมริกานี้เป็นกระบวนการดำเนินการก่อนถึงชั้นศาล นอกจากนี้กระบวนการผันคดีออกมาสู่กระบวนการศึกษาอบรมโครงการที่ชื่อว่าโครงการอบรมตอนกลางวัน (Day Treatment Programs) ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการจัดการกับเยาวชน ผู้กระทำผิดกฎหมายให้เขาได้ปรับปรุงตัวเข้าสู่สังคม ด้วยการใช้การให้คำปรึกษาควบคู่ไปกับการให้การศึกษาและร่วมมือกับโรงเรียนหรือสถานศึกษาในระบบ สถานฝึกอาชีพหรือสถานประกอบการและใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน (Community-based) ในการดำเนินโครงการโดยมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการวันละประมาณ 30 ดอลลาร์สหรัฐต่อหนึ่งราย โดยเป็นโครงการที่ลดช่องว่างระหว่างการดูแลเยาวชนโดยครอบครัวและการควบคุมเยาวชนโดยอำนาจศาลเยาวชน ซึ่งผลการดำเนินการระบุว่าใช้ได้ผลเป็นอย่างดี ตัวอย่างโครงการที่ได้ผลดีก็คือ โครงการของเมืองบลูแกส มลรัฐเคนตักกี เป็นต้น ส่วนในมลรัฐนิวเม็กซิโกนั้นนำแนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative Dispute Resolution หรือ ADR) มายุติคดีของเยาวชนในโรงเรียนโดยทำเป็นโครงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียน (School Mediation Program) ฝึกให้เยาวชนตั้งแต่เกรด 5 ถึง

เกรด 12 เข้าไปมีส่วนในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียนโดยใช้โรงเรียนเป็นพื้นฐาน (School-based) ในการดำเนินโครงการด้วยความเชื่อว่าเทคนิคการยุติข้อขัดแย้งที่ฝึกกับสถานการณ์จริงจะได้ผลกว่าการศึกษาในตำรา เป็นการสอนให้เยาวชนรู้จักแก้ไขข้อขัดแย้งด้วยตนเอง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและครอบครัว โดยรู้จักทางเลือกในการยุติข้อขัดแย้งมากขึ้น ทำให้เยาวชนรู้จักการยุติข้อขัดแย้งที่ไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นผลดีต่อการป้องกันการกระทำผิดของเยาวชนด้วย นอกจากนี้ ADR ยังเข้าไปมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำผิดที่เป็นเยาวชนและผู้เสียหายด้วย (Victim-Offender Mediation) โดยนำไปใช้ในคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน การไกล่เกลี่ยลักษณะนี้มักมีบุคคลอื่นเข้าร่วมในกระบวนการไกล่เกลี่ยด้วย เช่น ครอบครัว พนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ และบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งกระบวนการไกล่เกลี่ยก็จะพยายามค้นหาเป้าหมายที่เป็นข้อยุติของคดีและเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย ข้อตกลงนี้ก็จะนำขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ความเห็นชอบ อย่างไรก็ตามไม่มีรูปแบบการไกล่เกลี่ยรูปแบบเดียวที่จะเหมาะสมกับทุกคดี ดังนั้นในแต่ละคดีจะใช้การไกล่เกลี่ยแบบใดควรดูพฤติการณ์แห่งคดีและบริบทต่างๆ ประกอบด้วย เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท นอกจากนี้รูปแบบหนึ่งของ ADR ก็นำมาใช้ในคดีของเยาวชนที่ไม่ใช่คดีร้ายแรงเช่นกัน มีตัวอย่างในมลรัฐเซาท์แคโรไลนา ได้มีโครงการรูปแบบหนึ่งเรียกว่าโครงการอนุญาโตตุลาการสำหรับเยาวชนแห่งเมืองเล็กซ์ซิงตัน (Lexington County Juvenile Arbitration Programs) เป็นการพัฒนาคดีสำหรับเยาวชนออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอยู่ในขั้นตอนก่อนฟ้องคดี เป็นการยุติคดีโดยใช้ชุมชนเป็นพื้นฐาน (Community-based) ในการดำเนินการ โดยให้อนุญาโตตุลาการที่เป็นกลางที่ได้รับแต่งตั้งกำหนดความผิดในขั้นเริ่มแรก ถ้าเยาวชนได้ยอมรับในการกระทำผิดของตนเองก็จะหาข้อสรุปร่วมกันของทั้งฝ่ายผู้กระทำผิดและฝ่ายผู้เสียหาย ถ้าเยาวชนไม่ยอมรับการกระทำผิดของตนกระบวนการของอนุญาโตตุลาการนี้ก็จะจบสิ้นลงแล้วเยาวชนก็จะถูกนำส่งไปยังศาลเยาวชนต่อไป อนุญาโตตุลาการดังกล่าวจะคัดเลือกจากชุมชนโดยดูจากทักษะและความเชี่ยวชาญ โดยต้องได้รับการอบรมการเป็นอนุญาโตตุลาการมาแล้วอย่างน้อย 20 ชั่วโมง โดยโครงการดังกล่าวที่ทำระหว่างปี ค.ศ. 1995 – 1996 ได้ประสบความสำเร็จถึงร้อยละ 94 อย่างไรก็ตามปรัชญาของการพัฒนาคดีเยาวชนที่ได้กล่าวมาข้างต้นปัจจุบันได้มีการนำมาปรับใช้กับคดีสำหรับผู้ใหญ่แล้ว แต่ผู้กระทำความผิดที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีความแตกต่างจากเยาวชนในแง่อารมณ์ ระดับการกระทำความผิด การศึกษา ทักษะการทำงาน และความซื่อสัตย์ ดังนั้นจึงควรต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมในการนำมาปรับใช้ด้วย

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของการยุติข้อพิพาทก่อนชั้นศาลที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งนำแนวคิดการเจรจาต่อรองมาใช้ นั่นคือ การต่อรองคำรับสารภาพ (Plea Bargaining) ซึ่งเป็นการสำนึกผิดและการสารภาพผิดเพื่อนำไปสู่การลงโทษที่เบากว่า โดยความสำคัญของการต่อรองคำรับสารภาพนี้อยู่ที่คำรับ

สารภาพของผู้กระทำผิด เพื่อเป็นการพัฒนาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาได้มีสถานฝึกอบรมการไกล่เกลี่ยขึ้นในประเทศ (American Bar Association Standing Committee on Dispute Resolution) และได้จัดทำคู่มือและความรู้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเผยแพร่ด้วย

2. ประเทศญี่ปุ่น

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศญี่ปุ่น เน้นที่กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น วิธีการอนุญาโตตุลาการ การเจรจาต่อรองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการไกล่เกลี่ยในศาลซึ่งเป็นวิธีการที่ขึ้นอยู่กับเจตนาของคู่กรณี กระบวนการระงับข้อพิพาทนั้นในระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็นระบบฟ้องคดี (Litigation system) และระบบการไกล่เกลี่ย (Mediation system)

การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการที่คู่กรณีพยายามทำความเข้าใจกันโดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้ข้อพิพาทยุติลงได้ด้วยดี การไกล่เกลี่ยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) Judicial Compromise การไกล่เกลี่ยโดยมีศาลเป็นผู้ดำเนินการ
- 2) Conciliation การไกล่เกลี่ยโดยมีบุคคลที่สาม คือ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยที่ประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน

3) Mediation การไกล่เกลี่ยที่มีบุคคลที่สามนอกจากผู้พิพากษา หรือคณะกรรมการไกล่เกลี่ย รวมทั้งบุคคลอื่นๆ หรือตัวแทนขององค์กรฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ

การไกล่เกลี่ยโดยศาลสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

- 1) การไกล่เกลี่ยในการฟ้องคดี (Compromise in the Course of Litigation) หรือการไกล่เกลี่ยในศาลซึ่งเกี่ยวกับศาลผู้ซึ่งทำการพิจารณาพิพากษา หรือโดยผู้พิพากษาที่เป็นสมาชิกในคณะผู้ตัดสิน
- 2) การไกล่เกลี่ยก่อนที่จะฟ้องคดี (Compromise Prior to Filing Suit)

ส่วนการไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการไกล่เกลี่ย (Conciliation) สามารถกระทำได้ทั้งในช่วงก่อนเริ่มฟ้องคดี (Pre-Action Conciliation) หรือหลังจากฟ้องคดีแล้วก็ได้ (Post-Action Conciliation)

ชาวญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่ไม่นิยมการฟ้องคดีแต่นิยมการระงับข้อพิพาทโดยการตกลงกันนอกศาลโดยใช้การไกล่เกลี่ย ซึ่งใช้ทั้งในการไกล่เกลี่ยปัญหาทางแพ่งและปัญหาครอบครัวการระงับข้อพิพาทโดยใช้วิธีการที่ไม่เป็นทางการมีประโยชน์หลายประการ คือ

- 1) ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา
- 2) สามารถแก้ปัญหาหลายๆ ประการรวมกันได้ครั้งเดียว

- 3) ทำให้ข้อพิพาทได้รับการแก้ไขทันทั่วทั้งที่ คดีค้างคั่งที่ศาลน้อยลง
- 4) คู่ความไม่รู้สึกเสียหน้าแพ้-ชนะกันในคดี

3. ประเทศนิวซีแลนด์

รูปแบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาล มี 3 ขั้นตอน คือ

- 1.ศาลพิจารณาและพิพากษาไปโดยวิธีปกติ
- 2.ศาลพิจารณาและพิพากษาโดยอาศัยรายงานที่ได้รับจากการคุมประพฤติหรือนักจิตวิทยา
- 3.ศาลใช้วิธีการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด

กลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอมข้อพิพาท เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ทำหน้าที่ฝึกอบรมและรวบรวมรายชื่อผู้ที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประนอมข้อพิพาทได้

ผู้ประนอมข้อพิพาท กลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอมข้อพิพาทจะทำการคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติในการเป็นผู้ประนอมข้อพิพาท ก่อนที่จะนำบุคคลที่ผ่านการคัดเลือกมาฝึกอบรมกระบวนการและทักษะที่จำเป็นต่อการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1.มีความสามารถในการสร้างในการผลักดันให้กลุ่มก้าวไปข้างหน้าได้
- 2.มีทักษะการจัดการที่ดี
- 3.มีการสื่อสารที่ดี
- 4.มีประสบการณ์ในการทำงานกับบุคคลที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ประเภทคดีที่จะนำเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. เป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล
2. เป็นคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ**
3. เป็นคดีที่ยังไม่ได้มีการกำหนดวันสืบพยาน
4. เป็นคดีที่มีข้อหาความผิดตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อหาความผิดจะนำเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (property offences) ที่มีโทษจำคุกขึ้นสูงตั้งแต่สองปีขึ้นไป
2. ความผิดอื่นตามพระราชบัญญัติความผิดอาญา (other Crime Act offences) ที่มีโทษจำคุกขึ้นสูงไม่น้อยกว่าสองปีขึ้นไป แต่ไม่เกินเจ็ดปี ยกเว้นความผิดต่อกระบวนการยุติธรรม (Offences against the

administration of justice) ความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกเคหสถาน (Home invasion) ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (Drug offences) และความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว (Domestic violence)

3. ความผิดต่อร่างกาย รวมถึงความผิดที่มีโทษจำคุกขึ้นสูงเพียงหนึ่งปี

4. ความผิดของบุคคลที่ขับขี่ยานพาหนะเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ความผิดเกี่ยวกับการขับขี่ยานพาหนะในลักษณะอันตรายจนเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิตและไม่หยุดช่วยเหลือ ความผิดฐานขับขี่ยานพาหนะโดยประมาทเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต รวมทั้งกรณีที่มีเหตุการณ์กระทำตามพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก ค.ศ. 1998(Land Transport Act 1998)

5. ความผิดฐานคุกคามในทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นการคุกคาม ค.ศ. 1997 (Harassment Act 1997)

6. ความผิดฐานพกพาอาวุธปืน ความผิดฐานมีอาวุธปืนหรือพกพาไปในทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต ความผิดฐานใช้อาวุธปืนโดย ประมาทและปล่อยอาวุธปืนไว้ในที่อันอาจเกิดอันตราย ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน (Arms Act 1983)

ขั้นตอนและวิธีการใช้กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. ศาลจะพิจารณาส่งคดีที่เข้าหลักเกณฑ์ในเบื้องต้น เข้าสู่กระบวนการเมื่อจำเลยได้ให้การรับสารภาพในคดีนั้น โดยศาลจะส่งคดีไปยังผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานการประนอมข้อพิพาท

2. ผู้ประสานงานการประนอมข้อพิพาทจะสัมภาษณ์จำเลย เพื่อทำการประเมินในเบื้องต้นถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดซึ่งหาก ผู้ประสานงานพิจารณา แล้ว เห็นว่าจำเลยมีลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น จำเลยมีความผิดปกติทางจิต มีลักษณะก้าวร้าวอย่างมาก หรือเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นบุคคลที่ไม่ยอมรับในความผิดของตน ผู้ประสานงานก็จะส่งเรื่องเพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาไปโดยรูปแบบปกติ ถ้าผู้ประสานงานพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นการสมควรที่จะใช้กระบวนการก็จะให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการนี้แก่จำเลย โดยอาจให้หนังสือแนะนำกระบวนการพร้อมทั้งข้อมูลแบบประเมิน หรือในกรณีที่ผู้ประสานงานไม่สามารถจัดให้มีการสัมภาษณ์จำเลยได้ ผู้ประสานงานก็อาจพิจารณาแต่เฉพาะข้อมูลที่มีอยู่และหากเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะใช้การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด ผู้ประสานงานก็อาจดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ โดยการส่งข้อมูลแนะนำกระบวนการไปให้จำเลยก็ได้

3. ผู้ประสานงานจะส่งจดหมายไปยังผู้เสียหายพร้อมหนังสือแนะนำกระบวนการ และแบบประเมินข้อมูล จากนั้นผู้ประสานงานจะรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อไปสำหรับการดำเนินการต่อโดยกลุ่มผู้จัดหาผู้ประνομ ข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการคัดเลือกผู้ประνομข้อพิพาท

4. เมื่อเตรียมการในเบื้องต้นเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสานงานจะส่งเรื่องไปยัง “ กลุ่มผู้จัดหาผู้ประνομข้อพิพาท ”

5. หากเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว ผู้ประνομข้อพิพาทก็จะทำการติดต่อกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิด โดยหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมที่จะเข้าสู่กระบวนการนี้ ศาลก็จะพิจารณาและพิพากษาไปโดยรูปแบบปกติ หากทั้งสองฝ่ายยินยอม กระบวนการจะดำเนินต่อไปซึ่งภายหลังจากการประνομข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดและมีการทำข้อตกลงกันแล้ว ศาลจะเลื่อนการนั่งพิจารณาออกไป เพื่อการตรวจสอบการดำเนินการตามข้อตกลงนั้น และเมื่อการปฏิบัติตามข้อตกลงสำเร็จก็จะส่งเรื่องเพื่อให้ศาลพิพากษาอีกครั้ง อย่างไรก็ตามศาลอาจไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงที่ได้จากการประνομข้อพิพาทดังกล่าวและพิจารณาพิพากษาไปตามรูปแบบปกติก็ได้

6. ขั้นตอนของการประνομข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด ผู้เข้าร่วมประชุมอย่างน้อยต้องประกอบไปด้วย ผู้เสียหายและจำเลย อย่างไรก็ตามมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะดำเนินการประชุมโดยมีสองฝ่าย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เข้าร่วมการประชุมจะมี 4 ถึง 5 คน

ผู้ประνομข้อพิพาทจะต้องพยายามทำให้การหารือมุ่งเน้นไปที่ “ สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ” ซึ่งสิ่งนั้นจะต้องอยู่ในวิสัยที่จำเลยจะสามารถทำได้เพื่อช่วยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น และแผนการนั้นควรมีรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อป้องกันปัญหาการเข้าใจผิดในภายหลัง เช่น ควรระบุจำนวนเงินที่จะชดใช้ ระยะเวลาในการดำเนินงานต่างๆตลอดจนวัน เวลาและสถานที่ในการดำเนินการ ประการที่สำคัญที่สุดคือ แผนการนั้น ต้องเป็นที่พึงพอใจของทั้ง ผู้เสียหายและจำเลย เพื่อที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกว่าได้ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินกระบวนการ เมื่อสรุปบันทึกเรียบร้อยแล้ว ผู้ประνομข้อพิพาทควรจะอ่านข้อความทั้งหมดให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเพื่อเป็นการยืนยันว่าสิ่งที่บันทึกถูกต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ได้หารือกัน โดยข้อตกลงที่ทำขึ้น ควรจะมีลักษณะที่ ชัดเจนแน่นอน มีระยะเวลากำกับ และ กำหนดผู้ที่จะติดตามให้มีการดำเนินการตามที่ตกลงกัน ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนการจะต้องรายงานความคืบหน้าต่อผู้ประνομข้อพิพาทอย่างสม่ำเสมอ

4. ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่มีบทบาทในการยุติคดีนอกกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและมีชื่อเสียงมากก็คือการจัดให้มีระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในแต่ละหมู่บ้านหรือบารังไกย์ที่เรียกว่า Lupong Tagapayapor ซึ่งเป็นการปรับปรุงระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบารังไกย์ในรูปแบบเดิมในประวัติศาสตร์ให้ทันสมัยขึ้น เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2521 ประธานาธิบดี เฟอร์ดินาน อี มากอส ได้มีคำสั่งก่อตั้งระบบการระงับข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านหรือบารังไกย์ (Lupong Tagapayapor) ขึ้น เป็นการนำจารีตประเพณีและค่านิยมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยผู้นำหมู่บ้านและผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีอิทธิพลและเข้มแข็ง ซึ่งเป็นจารีตประเพณีเดิมมาใช้บังคับเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีภายในครอบครัวและหมู่บ้านได้อย่างเหมาะสมโดยไม่จำเป็นต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเป็นการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมชุมชนฟิลิปปินส์และช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล Lupong Tagapayapor ประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้านและสมาชิกจำนวน 10-20 คน มาจากการเลือกตั้งของคนในหมู่บ้าน มีวาระการดำรงตำแหน่งในทุก 2 ปี มีคุณสมบัติคือ เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาที่แท้จริงหรือมีสถานที่ทำงานในหมู่บ้านนั้น และมีความประพฤติเหมาะสมกับการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นผู้ไม่ถูกตัดสิทธิการรับราชการตามกฎหมาย และต้องเป็นผู้สมัครใจเป็น Lupong ด้วย ผู้นำหมู่บ้านหรือบารังไกย์เป็นประธาน Lupong Tagapayapor โดยตำแหน่ง เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นในหมู่บ้านผู้นำหมู่บ้านจะทำการไกล่เกลี่ยก่อน หากไม่สามารถยุติได้ ข้อพิพาทก็จะเข้าสู่ Lupong Tagapayapor ในการนี้สมาชิกของ Lupong Tagapayapor ทั้งหมดจะเลือกผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำนวน 3 คน เป็นองค์คณะเรียกว่า Pangkat ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทการทำงานของ Pangkat จะอยู่ภายใต้การดูแลของ Lupong Tagapayapor ในการนี้ Lupong Tagapayapor จะมีการประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิก และ Lupong Tagapayapor นี้จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกเทศมนตรีของเมืองที่หมู่บ้านนั้นตั้งอยู่ ทั้งนี้รูปแบบการไกล่เกลี่ยที่กล่าวมานี้เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะที่มีในสังคมสาธารณรัฐฟิลิปปินส์เท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าด้วยสภาพสังคมความเป็นบารังไกย์มาแต่เดิมและการเป็นสังคมเจ้าพ่อที่มีค่านิยมยุติความขัดแย้งภายในชุมชนด้วยตนเองได้ส่งผลให้ระบบการไกล่เกลี่ยคดีในชุมชนที่ออกแบบโดยรัฐในภายหลังใช้ได้ผลเป็นอย่างดี และประสบความสำเร็จจนสามารถช่วยในการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมฟิลิปปินส์และมีส่วนช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้

5. ประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดในประเทศสหพันธรัฐเยอรมันเริ่มเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1984 มีนักวิชาการทางด้านกฎหมายและนักสังคมสงเคราะห์ตลอดจนพนักงานอัยการได้นำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมชุมชน โดยริเริ่มในคดีสำหรับเด็กและเยาวชน จนกระทั่งนำมาใช้ในคดีสำหรับบุคคลทั่วไปโดยเริ่มโครงการที่เมือง Tübingen และได้ทำโครงการดังกล่าวที่เมือง Hamburg และ Düsseldorf ในเวลาต่อมา โดยที่ไม่ได้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ไม่มีผู้เสียหาย เช่น คดียาเสพติด คดีจราจร และคดีร้ายแรงต่างๆ

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในความผิดที่เด็กและเยาวชนเป็นผู้กระทำผิดได้มีการปรับปรุงแก้ไขรัฐธรรมนูญกระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนขึ้นในปี ค.ศ. 1990 โดยที่ได้มีการบัญญัติเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในมาตรา 4 II 2 ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ซึ่งเน้นที่การละเว้นไม่ฟ้องร้องผู้กระทำผิดด้วยการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดโดยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งกฎหมายที่การลงโทษจะมุ่งเน้นให้ผู้กระทำผิดได้รับการพัฒนาด้านการศึกษาและการลงโทษด้วยวิธีการทางวินัยและทำให้แน่ใจว่าผู้กระทำผิดต้องได้รับการดำเนินการตามกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 10 I 3 No 7 และมาตรา 15 I No 1 ของรัฐธรรมนูญดังกล่าว

ในปี ค.ศ. 1994 ได้มีการบัญญัติมาตราใหม่ขึ้นในประมวลกฎหมายแห่งสหพันธรัฐเยอรมันในมาตรา 46a ซึ่งว่าด้วยการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดและการชดเชยค่าสินไหมทดแทน และมีการปรับปรุงกฎหมายให้บูรณาการกัน โดยหากมีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดแล้วจะมีการปรับใช้มาตรา 46a ของประมวลกฎหมายเข้ากับมาตรา 153 และมาตรา 153a ของประมวลกฎหมาย โดยที่มาตรา 46a ของประมวลกฎหมายแห่งประเทศสหพันธรัฐเยอรมันนั้น มีใจความว่า ถ้าผู้กระทำผิดได้ทำการไกล่เกลี่ยกับผู้เสียหายในการเยียวยาความเสียหาย หรือในกรณีที่เป็นการเยียวยาความเสียหายต่อร่างกายโดยผู้กระทำผิดได้ชดเชยค่าสินไหมทดแทน ศาลอาจลดโทษให้ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดตามมาตรา 49(1) หรือถ้าโทษสูงสุดไม่เกิน 1 ปีหรือปรับไม่เกินในอัตรา 360 วัน (Daily rates) ก็ให้ยกเว้นโทษเสีย ตามด้วยบทได้มีการกล่าวถึง 2 ประการคือ ข้อ 1 กล่าวถึงการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดซึ่งเป็นการไกล่เกลี่ยและแสวงหาข้อตกลงร่วมกันโดยผู้เสียหายอาจตกลงรับค่าชดเชยและรับคำสารภาพจากผู้กระทำผิดโดยที่ไม่ต้องรับค่าสินไหมทดแทนก็ได้ โดยโทษที่ผู้กระทำผิดจะได้รับหลังข้อตกลงไกล่เกลี่ยอาจเป็นการทำงานบริการสังคมหรือการบริจาคเงินให้กับองค์กรการกุศลก็ได้บทบัญญัติการไกล่เกลี่ยตามข้อ 1 ของมาตรา 46a นี้ บางทีอาจเป็นการไกล่เกลี่ยโดยไม่มีการจ่ายเงินก็ได้ (Reconciliation without payment) และข้อ 2 กล่าวถึงการชดเชยค่าสินไหมทดแทน

ที่เป็นตัวเงิน แต่อย่างไรก็ตามการเยียวยาตามข้อนี้ไม่เพียงแต่จะเป็นตัวเงินเท่านั้น แต่อาจเป็นเรื่องของความรับผิดชอบการยอมรับผิดหรือการดำเนินการอื่นให้ผู้เสียหายพึงพอใจ

ผู้เสียหายในมาตรานี้อาจเป็นนิติบุคคลก็ได้ ซึ่งในกรณีนี้ผู้ที่มาทำการไต่ถามก็ถือเป็นผู้แทนที่กระทำการแทนนิติบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้การไต่ถามก็ยังมิประโยชน์ในคดีทุจริตต่อหน้าที่ราชการด้วย เพราะคุณธรรมทางกฎหมายได้ถูกละเมิดทั้งทางนามธรรมและรูปธรรม นามธรรมคือการขาดความเชื่อมั่นต่อระบบราชการ ส่วนรูปธรรมคือได้สร้างความเสียหายต่อชุมชนและสังคม ดังนั้นการไต่ถามก็ให้หน้าที่รัฐผู้กระทำผิดได้เยียวยาชดใช้ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดของตนกับการลดหย่อนโทษให้จึงมิประโยชน์ในกรณีนี้ อย่างไรก็ตามสำหรับความผิดที่ไม่มีผู้เสียหายดังเช่นความผิดต่อรัฐโดยตรง เช่น เบิกความเท็จ เมาแล้วขับหรือคดีจราจรที่ไม่มีผู้เสียหาย คดียาเสพติด กรณีดังกล่าวการไต่ถามจะเป็นเพียงสัญลักษณ์โดยนัยเท่านั้น ไม่อาจเป็นการไต่ถามโดยแท้จริง จึงไม่อาจทำการไต่ถามได้ ทั้งนี้รวมถึงคดีภาษีด้วยที่ไม่ได้นำมาไต่ถามตามบทบัญญัตินี้

สำหรับประมวลกฎหมายแห่งสหพันธรัฐเยอรมันได้กล่าวถึงการเยียวยาความเสียหายไว้ในมาตรา 153 และมาตรา 153a แห่งกฎหมายดังกล่าว ที่ให้อำนาจพนักงานอัยการงดฟ้องร้องผู้กระทำผิดในความผิดเล็กน้อยๆ หรือความผิดที่ไม่ร้ายแรงได้ ซึ่งพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้มีการไต่ถามระหว่างผู้กระทำผิดและผู้ต้องหาได้ เมื่อการไต่ถามเป็นผลสำเร็จพนักงานอัยการก็อาจยับยั้งบทบัญญัตินี้เป็นฐานในการสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำผิดได้ อย่างไรก็ตามเมื่อพนักงานอัยการฟ้องผู้กระทำผิดในฐานะผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว ศาลก็อาจทำการยุติคดีโดยใช้มาตรา 153II มาตรา 153b ประกอบมาตรา 46a ของประมวลกฎหมายแห่งสหพันธรัฐเยอรมันในการจัดให้มีการไต่ถามระหว่างผู้เสียหายและผู้ต้องหาได้

นอกจากนี้การไต่ถามคดีระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดยังพบในมาตรา 15I ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยการกระบวนยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ค.ศ. 1953 ซึ่งมีการดำเนินการ 4 กรณีด้วยกันคือ การเยียวยาด้วยการชดใช้ค่าเสียหายตาม มาตรา 15I No 1 การอภัยโทษตามมาตรา 15I No 2 การลงโทษทางวินัยและการทำให้แน่ใจได้ดำเนินการลงโทษตามกฎหมายแล้ว การทำงานบริการซึ่งรวมทั้งบริการผู้เสียหายด้วย และการปฏิบัติตาม มาตรา 15I No 3 และมาตรา 15I No 4 และต่อมาในคริสต์ทศวรรษที่ 80 ได้มีการบัญญัติเรื่องการหันเหหรือการผันคดีไว้ในมาตรา 45 และมาตรา 47 ในกฎหมายฉบับนี้ซึ่งทำให้แนวคิดเรื่องการไต่ถามข้อพิพาทได้ประสานสอดคล้องกับแนวคิดการหันเหคดีได้ โดยที่ในมาตรา 45II No 1 a.F การไต่ถามระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดถูกมองเป็นเครื่องมือในการศึกษาที่จะนำไปสู่การหันเหคดีซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานของการไต่ถามข้อพิพาทต่อมาได้มีการแก้ไขมาตรา 45II 2 ขึ้นใน ค.ศ. 1990 ที่ทำให้การไต่ถามข้อพิพาทเป็นเหตุให้พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดีได้ และก่อนที่จะฟ้องคดีหรือตัดสินคดีพนักงานอัยการหรือศาลมีทางเลือกที่จะใช้เครื่องมือการหันเห

คดีนี้ได้ กรณีนี้ทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดมีบทบาทมากขึ้นด้วยการไกล่เกลี่ยตามมาตรา 45II 2 และยกฟ้องตามมาตรา 47I No 2 โดยที่ศาลสามารถใช้เป็นเหตุในการยุติคดีได้ตามมาตรา 4III

ตามหลักวิชาแล้ว แบบของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแบบต่างๆ ทุกแบบ ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ขั้นตอนของการสืบสวนสอบสวนไปจนถึงขั้นการลงโทษทั้งในคดีเด็กและเยาวชนและคดีทั่วไปแล้ว การช่วยให้มีการใช้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจึงอยู่ที่การพิจารณาตัดสินใจที่จะเลือกใช้เครื่องมือนี้ ซึ่งทั้งเจ้าหน้าที่ พนักงานอัยการและศาลมีอำนาจที่จะใช้การไกล่เกลี่ยคดีในฐานะที่เป็นทางเลือก ไม่ใช่บังคับแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามสถานศึกษาในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมันได้ให้ความสำคัญกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยได้รับประกาศนียบัตร (Diploma) ด้านการไกล่เกลี่ย ซึ่งทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศสหพันธ์รัฐเยอรมันแพร่หลายและก้าวหน้ามากขึ้น

โดยสรุปแล้ว ทั้งแนวคิดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในประเทศไทย ประเภทของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บทบาทของผู้ไกล่เกลี่ย ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และรูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในต่างประเทศที่ได้จากการค้นคว้าข้อมูลมานี้ ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อ “การศึกษารูปแบบกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เหมาะสมของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม” เป็นอย่างยิ่ง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การเก็บข้อมูล ทำการเก็บข้อมูล 2 กลุ่ม คือ

- (1) ใช้การศึกษาเชิงเอกสาร
- (2) ข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ขอบเขตการวิจัย แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ ด้านประชากร เนื้อหา และระยะเวลาศึกษา

(หมายเหตุ : ขอบเขตการศึกษา กำหนดไปตามโครงการฝึกอบรมหลักสูตรฯ นี้เท่านั้น)

- ขอบเขตด้านประชากร/ขนาด : กลุ่มตัวอย่างคือ พนักงานคุ้มครองสิทธิฯ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรีจำนวน 1 คน และประธานศูนย์ไกล่เกลี่ยชุมชน เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ต.บ้านฆ้อง จังหวัดราชบุรี จำนวน 1 คน
- ขอบเขตด้านเนื้อหา : (1) ศึกษาบทบาทและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางแพ่งของกรมคุ้มครองสิทธิฯ และ (2) รูปแบบการไกล่เกลี่ยในต่างประเทศ
- ขอบเขตช่วงเวลา : ระยะเวลาศึกษา เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 – 18 มีนาคม พ.ศ.2559

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (ตามภาคผนวก ข)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ในงานวิจัยนี้ทำการรวบรวมจาก 2 ส่วน คือ

- (1) ข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ
- (2) ลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ณ สำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรี

การวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพ จึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ และจากบทสัมภาษณ์เชิงลึกที่เก็บจากการลงพื้นที่ศึกษา

การนำเสนอข้อมูล นำเสนอด้วยรายงานการวิจัย และบรรยายหน้าชั้นเรียนด้วย Power Point

บทที่ 4

ผลการศึกษา และอภิปรายผล

จากข้อมูลในบทที่ 2 และการดำเนินกระบวนการวิจัยในบทที่ 3 คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการศึกษา ซึ่งได้วิเคราะห์และสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

4.1 ผลการศึกษา

ในส่วนของการศึกษากระบวนการและปัญหาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ พบว่า

1.1 ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

1.1.1 กระบวนการไกล่เกลี่ย

ตามระเบียบของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ. 2553 กำหนดให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดให้มีศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินงานเกี่ยวกับการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ภายใต้กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยการรับเรื่องไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เริ่มเมื่อผู้ร้องที่ประสงค์จะขอให้ศูนย์ประสานงานฯ ดำเนินการจัดทำคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามรูปแบบที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด พร้อมทั้ง ข้อมูล เอกสารหลักฐานอันเป็นประโยชน์ ยื่นต่อศูนย์ประสานงานฯ โดยคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทที่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท และแจ้งเป็นหนังสือให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งทราบเพื่อให้ออกเป็น ลายลักษณ์อักษร หากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบกลับมาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน 15 วัน นับจากวันที่ศูนย์ประสานงานฯ ส่งหนังสือทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ให้แจ้งการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย และให้ศูนย์ประสานงานฯ แจ้งผู้ร้องที่ยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททราบ

การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท เริ่มจากการให้ศูนย์ประสานงานฯ ส่งคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้คณะกรรมการพิจารณาก่อนกรองก่อนนำคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยฯ ที่คณะกรรมการพิจารณาแล้ว เห็นว่าข้อพิพาทลักษณะนั้นมีหน่วยงานหรือ

องค์กรที่มีบทบาทใกล้เคียงและประណอมข้อพิพาทแล้ว และหรือข้อพิพาทลักษณะนั้นไม่อยู่ในอำนาจ ที่จะดำเนินการได้ ให้ศูนย์ประสานงานฯ ส่งต่อเรื่องให้หน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ ดำเนินการต่อไป

ซึ่งผู้ใกล้เคียงจะถูกสรรหาจากการคัดเลือกโดยคณะกรรมการสรรหาหรือขอใช้บัญชีผู้ใกล้เคียงจาก หน่วยงานอื่นที่ได้สรรหาผู้ใกล้เคียงไว้แล้ว โดยให้คำนึงถึงคุณสมบัติ ทักษะ ความเป็นกลาง และความเหมาะสมแก่ ลักษณะของข้อพิพาทนั้นๆ

เมื่อคณะกรรมการรับคำร้องขอใกล้เคียงและประណอมข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงแล้ว จึงให้ ศูนย์ประสานงานฯ แจกเป็นหนังสือให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ พร้อมทั้งกำหนดวัน เวลาและสถานที่ให้คู่พิพาทมา พร้อมกันเพื่อเลือกผู้ใกล้เคียงของตน ในวันเลือกผู้ใกล้เคียงให้คู่พิพาทเลือกผู้ใกล้เคียง 1 คน จากรายชื่อผู้ใกล้เคียง ที่คณะกรรมการได้สรรหาไว้ หากคู่พิพาทประสงค์จะขอผู้ใกล้เคียงนอกเหนือจากที่คณะกรรมการสรรหาไว้ คู่พิพาทต้องเห็นพ้องร่วมกันให้เป็นผู้ใกล้เคียงได้ และร่วมกันกำหนดวัน เวลาและสถานที่ เพื่อจัดกระบวนการ ใกล้เคียง โดยจัดทำบันทึกความตกลงยินยอมเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงและประណอมข้อพิพาท พร้อมทั้ง ให้ คู่พิพาท ทุกฝ่ายลงลายมือชื่อรับทราบ

การดำเนินการใกล้เคียงให้ดำเนินการบนพื้นฐานของความเป็นธรรม เป็นกลาง เป็นอิสระ และเป็นไป ตามความประสงค์ของคู่พิพาท ทั้งนี้ ผู้ใกล้เคียงไม่มีอำนาจจะตั้งข้อกำหนดหรือบังคับให้คู่พิพาทเห็นชอบกับ ความเห็นของผู้ใกล้เคียงในการระงับข้อพิพาท คู่พิพาทต้องให้ความร่วมมือกับผู้ใกล้เคียงอย่างสุจริต รวมทั้ง การให้ความร่วมมือ เมื่อผู้ใกล้เคียงขอให้คู่พิพาทแลกเปลี่ยนเอกสารเพื่อให้การใกล้เคียงดำเนินไปโดยเร็วที่สุด และก่อนเริ่มกระบวนการใกล้เคียงให้ประธานคณะผู้ใกล้เคียงชี้แจงวิธีการใกล้เคียงและประណอมข้อพิพาทให้ คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ

ในการใกล้เคียง ให้ผู้ใกล้เคียงดำเนินการให้คู่พิพาทตกลงยินยอมผ่อนผัน ให้แก่กัน โดยเปิดโอกาส ให้คู่พิพาทเสนอข้อผ่อนผันให้แก่กัน หรือผู้ใกล้เคียงอาจเสนอทางเลือกในการ ผ่อนผันให้แก่คู่พิพาทพิจารณา ตกลงยินยอมยุติข้อพิพาทนั้น ทั้งนี้ ห้ามมิให้ผู้ใกล้เคียงชี้ขาดข้อพิพาท

การสิ้นสุดของกระบวนการใกล้เคียง จะเกิดขึ้น 3 กรณี คือ (1) คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทุกฝ่ายไม่มาใกล้เคียงตามกำหนดนัดหมาย โดยไม่แจ้งเหตุผล (2) คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทุกฝ่ายบอกเลิกการใกล้เคียง (3) ผู้ใกล้เคียงเห็นว่าข้อพิพาทไม่อาจยุติลงได้ด้วยการใกล้เคียง ภายหลังจากกระบวนการใกล้เคียงสิ้นสุดลงไม่ว่าข้อ พิพาทดังกล่าวจะตกลงกันได้หรือไม่ ก็ตาม ให้ผู้ใกล้เคียงแจ้งผลการใกล้เคียงให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทราบ หาก คู่พิพาทตกลงกันได้ ให้ผู้ใกล้เคียงแจ้งผลการใกล้เคียง และจัดให้มีการทำสัญญาประณิประណอมยอมความ ระหว่างคู่พิพาท โดยให้คู่พิพาท ทุกฝ่ายและผู้ใกล้เคียงลงลายมือชื่อ

1.1.2 ปัญหาการไถ่เกลี่ย

- สภาพบังคับ (ข้อกฎหมาย) ของบันทึกข้อตกลงที่ได้จากการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ไม่มีสภาพบังคับตามกฎหมาย แต่หากหน่วยงานที่ดำเนินการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทหรือผู้ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทให้คำแนะนำ ผู้พิพาทจัดทำบันทึกข้อตกลงให้เป็นไปตามหลักของสัญญาประนีประนอมยอมความก็จะสามารถบังคับได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามก็สามารถร้องขอได้ต่อศาล เพื่อบังคับให้คู่สัญญาปฏิบัติตามได้

- กระบวนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิฯ ยังไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับของประชาชน เนื่องจากมาตรฐานการให้บริการ มาตรฐานกระบวนการไถ่เกลี่ย และมาตรฐานผู้ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยยังไม่เป็นไปตามหลักสากล

- สถานที่ดำเนินการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ไม่มีความเหมาะสม เช่น สถานที่รับเรื่องไถ่เกลี่ยข้อพิพาทไม่มีบรรยากาศของการไถ่เกลี่ยที่เหมาะสม

- กระบวนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิฯ ยังขาดการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกในภาพกว้างให้ประชาชนได้ทราบโดยทั่วกันว่าการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทในกรมคุ้มครองสิทธิฯ

- ขาดงบประมาณในการจัดตั้งห้องไถ่เกลี่ย หรือห้องรับรอง และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสนับสนุนงานไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิฯ ให้มีประสิทธิภาพ

- ผู้ปฏิบัติหน้าที่ไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ยังขาดงบประมาณดำเนินการด้านการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริงและค่าตอบแทนผู้ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ย

1.2 ศูนย์ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนบ้านฆ้อง อ.เมือง จ.ราชบุรี (จากการลงพื้นที่)

บทบาท หน้าที่ ในงานไถ่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนบ้านฆ้อง อ.เมือง จ.ราชบุรี เป็นการรวมตัวของชุมชนภายใต้

“กรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน” อันประกอบไปด้วย ครู ผู้ใหญ่บ้านและอาสาสมัครยุติธรรมชุมชน คอยทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำโดยจิตสาธารณะ โดยทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันของคู่พิพาท และให้ความรู้ในด้านการดำเนินคดี สิทธิและเสรีภาพต่างที่คู่พิพาทพึงจะมี

รูปแบบ และกระบวนการไกล่เกลี่ย ในหน่วยงานของท่าน มีลักษณะอาศัยคนกลางทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย
ข้อพิพาท

ตามลำดับความรุนแรงของข้อพิพาท โดยมีลำดับการไกล่เกลี่ยของชุมชนบ้านฆ้อง ตำบลบ้านฆ้อง อำเภอเมือง
จังหวัดราชบุรี มีลักษณะดังนี้

กล่าวคือ อาสาสมัครจากคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยเบื้องต้น หากตกลงไม่ได้จึงส่งต่อ
ให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้ หากยังไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จเรื่องก็จะถูกส่งต่อไปยังศูนย์ยุติธรรม
ชุมชน และส่งต่อไปให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหลักเป็นผู้ดำเนินการต่อไปตามลำดับ

ข้อพิพาทหรือปัญหาที่พบ ในชุมชนบ้านฆ้อง คือ (1) ปัญหาทะเลาะวิวาทในชุมชน เนื่องจากพบลูกหลาน
ติดยาเสพติดเป็นจำนวนมาก (2) ปัญหาการบุกรุกที่ดิน หรือเขตครอบครอง (3) ปัญหาการร่ำขายบริการลูก (3)
ปัญหาทะเลาะวิวาท โดยเฉพาะกรณีสัตว์เลี้ยงไปรบกวนที่ทำกิน สวนผักของผู้อื่น ชุมชนจึงได้ตั้งเป็น “กฎบัญญัติ
ชุมชน” ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ โดยคิดเป็นค่าปรับ ตารางวาละ 500 บาท

ข้อดี-ข้อเสีย ของการนำกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมาใช้ในชุมชนบ้านฆ้อง อ.เมือง จ.ราชบุรี

- ข้อดี
- ใช้การไกล่เกลี่ยแบบง่ายๆ เป็นไปตามธรรมชาติ
 - ใช้ระงับข้อพิพาทได้โดยธรรมชาติในชุมชน
 - ไม่ต้องมีการขึ้นศาล

- ชุมชนเกิดความสามัคคี อยู่แบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน กลายเป็นชุมชนเข้มแข็ง
- เกิดความยุติธรรมในชุมชน ด้วยชุมชนเอง
- ทำให้คดีอาชญากรรม ค.บ้านฉ้อง ลดลงจากเมื่อก่อน (ผู้ใหญ่บ้าน การันตี)

ข้อเสีย - การไถ่เปลี่ยนไม่อิงหลักเกณฑ์ จึงใช้ไม่ได้กับทุกกรณี

- ขาดงบประมาณสนับสนุนในบางข้อพิพาทที่จำเป็นต้องใช้เงินในการไถ่เปลี่ยนลำดับที่สูงขึ้น
- อาจต้องใช้เวลาในการพบปะพูดคุย เจรจายกจ่ายเป็นค่อยไป

แนวทางการพัฒนางานในการนำกระบวนการไถ่เปลี่ยนข้อพิพาทมาใช้ในชุมชน

- ควรบังคับให้ผลการไถ่เปลี่ยนมีผลตามกฎหมาย
- ควรมีค่าตอบแทนให้ผู้ที่ทำหน้าที่ไถ่เปลี่ยนในชุมชน
- ต้องสร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
- ต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากฐานสู่ฐานอย่างเข้มแข็ง
- ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน หรือผู้นำชุมชน ต้องมีความเสียสละในการสอดส่อง ดูแล ป้องกันปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนได้
- สร้างกองทุนต่างๆ ในชุมชน เพื่อเป็นแรงสนับสนุนผู้มีจิตอาสาในการทำงานเพื่อชุมชน และเพื่อสร้างจิตสำนึกรักในการทำงานเพื่อชุมชนให้คนรุ่นต่อไป
- ชุมชนควรมี “บทบัญญัติชุมชน” ที่เป็นของแต่ละชุมชนเอง
- การไถ่เปลี่ยนในชุมชนควรเป็นแบบญาติพี่น้อง โดยยึดหลักความเป็นธรรม
- ผู้ที่ทำหน้าที่ไถ่เปลี่ยน ควรมีความเป็นธรรม และยุติธรรมต่อคู่กรณีทั้งสองฝ่าย
- ชุมชนเสนอให้กระทรวงยุติธรรมขยายวงเงินการประกันตัว จะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ในส่วนของการศึกษารูปแบบกระบวนการไถ่เปลี่ยนของต่างประเทศ พบว่า

2.1 ประเทศญี่ปุ่น

การไถ่เปลี่ยนข้อพิพาทของประเทศญี่ปุ่น เน้นที่กระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น วิธีการอนุญาโตตุลาการ การเจรจาต่อรองโดยเฉพาะอย่างยิ่งการไถ่เปลี่ยนในศาลซึ่งเป็นวิธีการที่ขึ้นอยู่กับเจตนาของ

คู่กรณี กระบวนการระงับข้อพิพาทนั้นในระบบกฎหมายของประเทศญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็นระบบฟ้องคดี (Litigation system) และระบบการไกล่เกลี่ย (Mediation system)

การไกล่เกลี่ยเป็นวิธีการที่คู่กรณีพยายามทำความเข้าใจกัน โดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้ข้อพิพาทยุติลงได้ด้วยดี การไกล่เกลี่ยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

- 1) Judicial Compromise การไกล่เกลี่ยโดยมีศาลเป็นผู้ดำเนินการ
- 2) Conciliation การไกล่เกลี่ยโดยมีบุคคลที่สาม คือ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยที่ประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คน และผู้พิพากษาสมทบอีก 2 คน
- 3) Mediation การไกล่เกลี่ยที่มีบุคคลที่สามนอกจากผู้พิพากษา หรือคณะกรรมการไกล่เกลี่ย รวมทั้งบุคคลอื่นๆ หรือตัวแทนขององค์กรฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการ

การไกล่เกลี่ยโดยศาลสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1) การไกล่เกลี่ยในการฟ้องคดี (Compromise in the Course of Litigation) หรือการไกล่เกลี่ยในศาลซึ่งเกี่ยวกับศาลผู้ซึ่งทำการพิจารณาพิพากษา หรือโดยผู้พิพากษาที่เป็นสมาชิกในคณะผู้ตัดสิน

2) การไกล่เกลี่ยก่อนที่จะฟ้องคดี (Compromise Prior to Filing Suit)

ส่วนการไกล่เกลี่ยโดยคณะกรรมการไกล่เกลี่ย (Conciliation) สามารถกระทำได้ทั้งในช่วงก่อนเริ่มฟ้องคดี (Pre-Action Conciliation) หรือหลังจากฟ้องคดีแล้วก็ได้ (Post-Action Conciliation)

ชาวญี่ปุ่นเป็นชนชาติที่ไม่นิยมการฟ้องคดีแต่นิยมการระงับข้อพิพาทโดยการตกลงกันนอกศาลโดยใช้การไกล่เกลี่ย ซึ่งใช้ทั้งในการไกล่เกลี่ยปัญหาทางแพ่งและปัญหาครอบครัวการระงับข้อพิพาทโดยใช้วิธีการที่ไม่เป็นทางการมีประโยชน์หลายประการ คือ

- 1) ประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา
- 2) สามารถแก้ปัญหาหลายๆ ประการรวมกันได้ครั้งเดียว
- 3) ทำให้ข้อพิพาทได้รับการแก้ไขทันทีที่ คดีค้างคามที่ศาลน้อยลง
- 4) คู่ความไม่รู้สึกเสียหน้าแพ้-ชนะกันในคดี

2.2 ประเทศสหรัฐอเมริกา

การระงับข้อพิพาทของประเทศสหรัฐอเมริกา ในประเทศสหรัฐอเมริกานอกจากจะมีการระงับข้อพิพาทนอกศาลแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญกับการระงับข้อพิพาทในศาลโดยการไกล่เกลี่ยเป็นอย่างมาก ได้มีการจัดตั้งโครงการระงับข้อพิพาทโดยทางอื่น ในขั้นตอนแรกเพียงแต่ตั้งหน่วยงานขึ้นในศาล เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย

ประนอมข้อพิพาท โดยให้บุคคลที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ต่อมาได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมารองรับ และมีการจัดตั้งสำนักกระบวนข้อพิพาท โดยทางอื่นขึ้นอย่างเป็นทางการ มีผู้อำนวยการทำหน้าที่บริหารสำนักดังกล่าว มีหน้าที่รับผิดชอบในการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท โดยเป็นผู้คัดเลือกผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยจากผู้พิพากษาที่เกษียณอายุแล้ว หรือคู่ความเป็นผู้คัดเลือกผู้มีชื่อในบัญชีรายชื่อของสำนักงาน เพื่อทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย หากเลือกผู้ไกล่เกลี่ยไม่ได้ ผู้พิพากษาจะเป็นผู้เลือกให้ ถ้าหากการไกล่เกลี่ยไม่สามารถตกลงกันได้จึงฟ้องคดีต่อศาล ในหลายมลรัฐ ได้มีกฎหมายบังคับไว้ว่า คดีมีโน้ตสาเร่จำเป็นต้องผ่านระบบระงับข้อพิพาทโดยทางอื่นก่อนจึงสามารถฟ้องต่อศาลได้

อีกหนึ่งกระบวนการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่นในประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลายรูปแบบไม่ได้จำกัดเฉพาะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเท่านั้น แต่รวมถึงอนุญาโตตุลาการ การประเมินคดีเบื้องต้น (Early Neutral Evaluation) การพิจารณาคดีโดยย่อ (Summary Trial) และสัปดาห์การหาข้อตกลง (Settlement Week) ซึ่งกล่าวโดยสังเขปดังนี้

1) การอนุญาโตตุลาการ เป็นกระบวนการที่คู่ความเลือกผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่พิพาทมาเป็นอนุญาโตตุลาการ ทำหน้าที่ชี้ขาดคดี อนุญาโตตุลาการหนึ่งคนหรือมากกว่าหนึ่งคนจะรับฟังพยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่าย โดยพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเพื่อทำคำชี้ขาดซึ่งมีผลผูกพันคู่พิพาท หรือในบางกรณี คู่พิพาทตกลงกันใช้วิธีอนุญาโตตุลาการแบบไม่มีผลผูกพัน (Non-binding arbitration) ซึ่งความเห็นของการอนุญาโตตุลาการเป็นเพียงแนวทางเบื้องต้นสำหรับคู่ความในการตัดสินใจว่าจะต่อสู้คดีต่อไปหรือไม่ ความเห็นดังกล่าวไม่มีผลผูกพันคู่ความ กระบวนการอนุญาโตตุลาการมีใช้ในศาลชั้นต้นในระบบศาลสหรัฐอเมริกา 24 ศาล จากทั้งหมด 94 ศาล การอนุญาโตตุลาการไม่ได้เป็นกระบวนการยุติข้อพิพาทที่นิยมที่สุด เนื่องจากในกระบวนการอนุญาโตตุลาการมีฝ่ายแพ้ มีฝ่ายชนะและมีขั้นตอนซับซ้อน

2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นกระบวนการที่นิยมมากในประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากเป็นวิธีการระงับข้อพิพาทที่เกิดจากการตกลงของคู่ความเอง โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางคอยช่วยเหลือและเสนอแนวทางในการยุติข้อพิพาทโดยสันติวิธี ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้สมัครใจลงชื่อเพื่อให้ศาลคัดเลือกเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ศาลจะตรวจสอบคุณสมบัติและคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ย

3) การประเมินผลคดีเบื้องต้น (Early Neutral Evaluation) คือ การจัดให้นักกฎหมายที่เป็นกลางเข้ามาฟังคำแถลงของคู่ความ และให้ความเห็นทางกฎหมายเกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อนของประเด็นในคดี ผลประโยชน์ของคู่ความแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร การประเมินคดีเบื้องต้นโดยผู้เป็นกลางไม่ใช่การบังคับให้คู่ความยอมรับ แต่เป็นการให้ข้อคิดเห็นกับคู่ความทั้งสองฝ่ายเพื่อที่จะตัดสินใจว่าจะดำเนินคดีต่อไปหรือไม่

4) การพิจารณาคดีโดยย่อ (Summary Trial) ศาลสหรัฐอเมริกาอาจใช้กระบวนการดำเนินคดีโดยย่อ โดยให้คู่ความเสนอสำนวนคดีของตนมาแบบย่อ โดยไม่มีการนำเสนอพยานหลักฐาน จากนั้นผู้พิพากษาหรือลูกขุนจะทำความเห็น คู่ความจะยอมรับความเห็นนั้นหรือไม่ก็ได้

5) สัปดาห์หาข้อตกลง (Settlement Week) วิธีการนี้ศาลจะพักการพิจารณาคดีไว้ชั่วคราวและเปิดโอกาสให้คู่ความเจรจายุติข้อพิพาทในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีผู้ไกล่เกลี่ยเข้ามาดำเนินการเพื่อช่วยให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ ศาลอาจจะใช้กระบวนการนี้ในกรณีที่คดีค้างเป็นเวลานาน

ดังนั้น กระบวนการยุติข้อพิพาทโดยทางอื่น (ADR) ต่างๆ เหล่านี้ เป็นกระบวนการที่แต่ละศาลต้องพิจารณาเองว่าจะใช้วิธีการใด ระบบ ADR ของสหรัฐอเมริกามีพัฒนาการเป็นเวลากว่า 25 ปี ประสิทธิภาพของการใช้ ADR เริ่มต้นจากความคิดที่ว่าศาลควรมีวิธีการยุติข้อพิพาทหลายวิธีให้ประชาชนเลือก คดีทุกคดีไม่จำเป็นต้องใช้วิธียุติข้อพิพาทอย่างเดียวกัน และคู่ความสามารถยุติข้อพิพาทได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการสืบพยานในศาลเสมอไป

2.3 ประเทศนิวซีแลนด์

รูปแบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาของศาล มี 3 ขั้นตอน คือ

- 1.ศาลพิจารณาและพิพากษาไปโดยวิธีปกติ
- 2.ศาลพิจารณาและพิพากษาโดยอาศัยรายงานที่ได้รับจากการคุมประพฤติหรือนักจิตวิทยา
- 3.ศาลใช้วิธีการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด

กลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอมข้อพิพาท เป็นองค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร ทำหน้าที่ฝึกอบรมและรวบรวมรายชื่อผู้ที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ประนอมข้อพิพาทได้

ผู้ประนอมข้อพิพาท กลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอมข้อพิพาทจะทำการคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติในการเป็นผู้ประนอมข้อพิพาท ก่อนที่จะนำบุคคลที่ผ่านการคัดเลือกมาฝึกอบรมกระบวนการและทักษะที่จำเป็นต่อการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด โดยมีคุณสมบัติที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1.มีความสามารถในการสร้างในการผลักดันให้กลุ่มก้าวไปข้างหน้าได้
- 2.มีทักษะการจัดการที่ดี
- 3.มีการสื่อสารที่ดี
- 4.มีประสบการณ์ในการทำงานกับบุคคลที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ประเภทคดีที่จะนำเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. เป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล
2. เป็นคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ**
3. เป็นคดีที่ยังไม่ได้มีการกำหนดวันสืบพยาน
4. เป็นคดีที่มีข้อหาความผิดตามที่กฎหมายกำหนด

ข้อหาความผิดจะนำเข้าสู่กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (property offences) ที่มีโทษจำคุกขั้นสูงตั้งแต่สองปีขึ้นไป
2. ความผิดอื่นตามพระราชบัญญัติความผิดอาญา (other Crime Act offences) ที่มีโทษจำคุกขั้นสูงไม่น้อยกว่าสองปีขึ้นไป แต่ไม่เกินเจ็ดปี ยกเว้นความผิดต่อกระบวนการยุติธรรม (Offences against the administration of justice) ความผิดเกี่ยวกับการบุกรุกเคหสถาน (Home invasion) ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (Drug offences) และความผิดเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว (Domestic violence)
3. ความผิดต่อร่างกาย รวมถึงความผิดที่มีโทษจำคุกขั้นสูงเพียงหนึ่งปี
4. ความผิดของบุคคลที่ขับขี่ยานพาหนะเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ความผิดเกี่ยวกับการขับขี่ยานพาหนะในลักษณะอันตรายจนเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิตและไม่หยุดช่วยเหลือ ความผิดฐานขับขี่ยานพาหนะโดยประมาทเป็นเหตุให้เกิดการบาดเจ็บหรือเสียชีวิต รวมทั้งกรณีที่มีเหตุฉกรรจ์ตามพระราชบัญญัติการขนส่งทางบก ค.ศ. 1998(Land Transport Act 1998)
5. ความผิดฐานคุกคามในทางอาญาตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นการคุกคาม ค.ศ. 1997 (Harassment Act 1997)
6. ความผิดฐานพกพาอาวุธปืน ความผิดฐานมีอาวุธปืนหรือพกพาไปในทางสาธารณะโดยไม่ได้รับอนุญาต ความผิดฐานใช้อาวุธปืนโดย ประมาทและปล่อยอาวุธปืนไว้ในที่อันอาจเกิดอันตราย ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืน (Arms Act 1983)

ขั้นตอนและวิธีใช้กระบวนการประนอมข้อพิพาท

1. ศาลจะพิจารณาส่งคดีที่เข้าหลักเกณฑ์ในเบื้องต้น เข้าสู่กระบวนการเมื่อจำเลยได้ให้การรับสารภาพในคดีนั้น โดยศาลจะส่งคดีไปยังผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานการประนอมข้อพิพาท

2. ผู้ประสานงานการประนอมข้อพิพาทจะสัมภาษณ์จำเลย เพื่อทำการประเมินในเบื้องต้นถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดซึ่งหาก ผู้ประสานงานพิจารณา แล้ว เห็นว่าจำเลยมีลักษณะที่ไม่เหมาะสม เช่น จำเลยมีความผิดปกติทางจิต มีลักษณะก้าวร้าวอย่างมาก หรือเห็นได้ชัดเจนว่าเป็นบุคคลที่ไม่ยอมรับในความผิดของตน ผู้ประสานงานก็จะส่งเรื่องเพื่อให้ศาลพิจารณาและพิพากษาไปโดยรูปแบบปกติ ถ้าผู้ประสานงานพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นการสมควรที่จะใช้กระบวนการก็จะให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการนี้แก่จำเลย โดยอาจให้หนังสือแนะนำกระบวนการพร้อมทั้งข้อมูลแบบประเมิน หรือในกรณีที่ผู้ประสานงานไม่สามารถจัดให้มีการสัมภาษณ์จำเลยได้ ผู้ประสานงานก็อาจพิจารณาแต่เฉพาะข้อมูลที่มีอยู่และหากเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะใช้การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด ผู้ประสานงานก็อาจดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้ โดยการส่งข้อมูลแนะนำกระบวนการไปให้จำเลยก็ได้

3. ผู้ประสานงานจะส่งจดหมายไปยังผู้เสียหายพร้อมหนังสือแนะนำกระบวนการ และแบบประเมินข้อมูล จากนั้นผู้ประสานงานจะรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เห็นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อไปสำหรับการดำเนินการต่อโดยกลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอม ข้อพิพาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการคัดเลือกผู้ประนอมข้อพิพาท

4. เมื่อเตรียมการในเบื้องต้นเรียบร้อยแล้ว ผู้ประสานงานจะส่งเรื่องไปยัง “ กลุ่มผู้จัดหาผู้ประนอมข้อพิพาท”

5. หากเห็นว่ามีความเหมาะสมแล้ว ผู้ประนอมข้อพิพาทก็จะทำการติดต่อกับเหยื่ออาชญากรรมและผู้กระทำความผิด โดยหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยินยอมที่จะเข้าสู่กระบวนการนี้ ศาลก็จะพิจารณาและพิพากษาไปโดยรูปแบบปกติ หากทั้งสองฝ่ายยินยอม กระบวนการจะดำเนินต่อไปซึ่งภายหลังจากการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดและมีการทำข้อตกลงกันแล้ว ศาลจะเลื่อนการนั่งพิจารณาออกไป เพื่อการตรวจสอบการดำเนินการตามข้อตกลงนั้น และเมื่อการปฏิบัติตามข้อตกลงสำเร็จก็จะส่งเรื่องเพื่อให้ศาลพิพากษาอีกครั้ง อย่างไรก็ตามศาลอาจไม่เห็นด้วยกับข้อตกลงที่ได้จากการประนอมข้อพิพาทดังกล่าวและพิจารณาพิพากษาไปตามรูปแบบปกติก็ได้

6. ขั้นตอนของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด ผู้เข้าร่วมประชุมอย่างน้อยต้องประกอบไปด้วย ผู้เสียหายและจำเลย อย่างไรก็ตามมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่จะดำเนินการประชุมโดยมีสองฝ่าย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้เข้าร่วมการประชุมจะมี 4 ถึง 5 คน

ผู้ประนอมข้อพิพาทจะต้องพยายามทำให้การหารือมุ่งเน้นไปที่ “สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคต” ซึ่งสิ่งนั้นจะต้องอยู่ในวิสัยที่จำเลยจะสามารถทำได้เพื่อช่วยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น และแผนการนั้นควรมีรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้เพื่อป้องกันปัญหาการเข้าใจผิดในภายหลัง เช่น ควรระบุจำนวนเงินที่

จะชดใช้ ระยะเวลาในการดำเนินงานต่างๆตลอดจนวัน เวลาและสถานที่ในการดำเนินการ ประการที่สำคัญที่สุด คือ แผนการนั้น ต้องเป็นที่พึงพอใจของทั้ง ผู้เสียหายและจำเลย เพื่อที่จะทำให้ทั้งสองฝ่ายมีความรู้สึกว่าคุณได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินกระบวนการ เมื่อสรุปบันทึกเรียบร้อยแล้ว ผู้ประนอมข้อพิพาทควรจะอ่านข้อความทั้งหมดให้ผู้เข้าร่วมประชุมฟังเพื่อเป็นการยืนยันว่าสิ่งที่บันทึกถูกต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ได้หารือกัน โดยข้อตกลงที่ทำขึ้น ควรจะมีลักษณะที่ ชัดเจนแน่นอน มีระยะเวลากำกับ และ กำหนดผู้ที่จะติดตามให้มีการดำเนินการตามที่ตกลงกัน ซึ่งผู้ที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการปฏิบัติตามแผนการจะต้องรายงานความคืบหน้าต่อผู้ประนอมข้อพิพาทอย่างสม่ำเสมอ

2.4 ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ที่มีชื่อเสียงมากในการจัดให้มีระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในแต่ละหมู่บ้านหรือบารังไกย์ ที่เรียกว่า Lupong Tagapayapor ซึ่งเป็นการปรับปรุงระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในบารังไกย์ ซึ่งเป็นการนำจารีตประเพณีและค่านิยมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในระดับหมู่บ้านระหว่างบุคคลในครอบครัวโดยผู้นำหมู่บ้านและผู้อาวุโสในหมู่บ้านที่มีอิทธิพลและเข้มแข็ง ซึ่งเป็นจารีตประเพณีเดิมมาใช้บังคับเพื่อระงับข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีภายในครอบครัวและหมู่บ้านได้อย่างเหมาะสมโดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่ศาลเป็นการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมชุมชนฟิลิปปินส์และช่วยลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาล Lupong Tagapayapor ประกอบด้วยผู้นำหมู่บ้านและสมาชิกจำนวน 10-20 คน มาจากการเลือกตั้งของคนในหมู่บ้าน มีวาระการดำรงตำแหน่งในทุก 2 ปี

โดยคุณสมบัติผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย คือ ผู้มีภูมิลำเนาที่แท้จริงหรือมีสถานที่ทำงานในหมู่บ้านนั้นและมีความประพฤติเหมาะสมกับการเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นผู้ไม่ถูกตัดสิทธิการรับราชการตามกฎหมาย และต้องเป็นผู้สมัครใจเป็น Lupong ด้วย ผู้นำหมู่บ้านหรือบารังไกย์เป็นประธาน Lupong Tagapayapor โดยตำแหน่ง เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นในหมู่บ้านผู้นำหมู่บ้านจะทำการไกล่เกลี่ยก่อน หากไม่สามารถยุติได้ ข้อพิพาทก็จะเข้าสู่ Lupong Tagapayapor ในการนี้สมาชิกของ Lupong Tagapayapor ทั้งหมดจะเลือกผู้ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำนวน 3 คน เป็นองค์คณะเรียกว่า Pangkat ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทการทำงานของ Pangkat จะอยู่ภายใต้การดูแลของ Lupong Tagapayapor ในการนี้ Lupong Tagapayapor จะมีการประชุมกันเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิก และ Lupong Tagapayapor นี้จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกเทศมนตรีของเมืองที่หมู่บ้านนั้นตั้งอยู่

ทั้งนี้รูปแบบการไกล่เกลี่ยที่กล่าวมานี้เป็นรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะที่มีในสังคมสาธารณรัฐฟิลิปปินส์เท่านั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าด้วยสภาพสังคมความเป็นบารังไกย์มาแต่เดิมและการเป็นสังคมเจ้าพ่อที่มีค่านิยมยุติความขัดแย้งภายในชุมชนด้วยตนเองได้ส่งผลให้ระบบการไกล่เกลี่ยคดีในชุมชนที่ออกแบบโดยรัฐในภายหลังใช้ได้ผลเป็นอย่างดี และประสบความสำเร็จจนสามารถช่วยในการเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมฟิลิปปินส์และมีส่วนช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้

2.5 ประเทศเยอรมัน

หลักการฟ้องคดีอาญาของประเทศเยอรมนี ประเทศเยอรมนีได้ใช้หลักการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Principle) กล่าวคือ เมื่อทราบและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น พนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีนั้น ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักประชาธิปไตย หลักนิติรัฐ หลักความชัดเจนแน่นอนของกฎหมาย รวมตลอดถึงหลักความเสมอภาค ที่ยังคงยืนยันให้ฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้นเป็นผู้กำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดอาญา ไม่ใช่เป็นเรื่องขององค์กรในกระบวนการยุติธรรมที่จะมาวินิจฉัยว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งในคดีใดคดีหนึ่งสมควรที่จะถูกลงโทษหรือไม่

กระบวนการระดมข้อพิพาทก่อนการฟ้องคดี กระบวนการยุติธรรมเชิงमानฉันท์ในขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีนี้คือขั้นตอนการใช้ดุลพินิจสั่งระงับคดีของพนักงานอัยการ

ตาราง 1 สรุปเปรียบเทียบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของประเทศไทยกับต่างประเทศ

ประเด็นเปรียบเทียบ	ไทย	ญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา	นิวซีแลนด์	ฟิลิปปินส์	เยอรมัน
1. การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยคนกลาง	มี	มี	มี	มี (จัดหาโดยเอกชน)	มี	ไม่มีคนกลาง (อัยการและศาล)
2. การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ	คู่ความทั้งสองฝ่าย สมัครใจ
3. วัตถุประสงค์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	ผู้กระทำความผิดรู้สึก สำนึกและผู้เสียหาย ได้รับการเยียวยา ความเสียหาย	ผู้กระทำความผิดรู้สึก สำนึกและผู้เสียหาย ได้รับการเยียวยา ความเสียหาย	ผู้กระทำความผิดรู้สึก สำนึกและผู้เสียหาย ได้รับการเยียวยา ความเสียหาย	ไม่มีบัญญัติไว้เฉพาะ	เสริมสร้างความสงบ เรียบร้อยและความ ปรองดองในสังคม	เพื่อให้ได้ผลของ กระบวนการไกล่เกลี่ย มาใช้ประกอบดุลพินิจ ของอัยการในการสั่ง ชะลอการฟ้อง
4. การกำหนดประเภทคดีเข้าสู่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	มิได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับ ระเบียบข้อปฏิบัติ ของแต่ละหน่วยงาน	มิได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับ ระเบียบกฎหมาย ของรัฐบาล	มิได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับ กฎหมายของแต่ละ มลรัฐ	กำหนดไว้โดยเฉพาะ	มิได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับ ระเบียบกฎหมาย ของรัฐบาล	มิได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะขึ้นอยู่กับ ระเบียบกฎหมายของ รัฐบาล
5. การรับฟังพยานหลักฐาน	ห้ามรับฟัง	ห้ามรับฟัง	ห้ามรับฟัง	ห้ามรับฟัง	ห้ามรับฟัง	ห้ามรับฟัง
6. ความลับของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	เป็นความลับ	เป็นความลับ	เป็นความลับ	เป็นความลับ	เป็นความลับ	เป็นความลับ
7. การคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ที่ปรึกษาผู้เสียหาย Victim Impact Statement (VIS)	ไม่มี	ไม่มี

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

4.2.1 ศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

จากการศึกษารูปแบบกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ประเทศไทย พบว่ามีความสอดคล้องกับประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และฟิลิปปินส์ ใน 7 ประเด็น ดังนี้

- 1) การใกล้เคียงข้อพิพาทโดยคนกลาง จะมีลักษณะคล้ายกันกับ 3 ประเทศคือ มีคนกลางในการใกล้เคียงข้อพิพาท
- 2) การเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท จะมีลักษณะคล้ายกันกับ 3 ประเทศคือ คู่ความทั้งสองฝ่าย ต้องมีความสมัครใจเข้าสู่กระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาททั้งคู่
- 3) วัตถุประสงค์การใกล้เคียงข้อพิพาท จะมีลักษณะเหมือนกันกับประเทศญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา คือ ผู้กระทำความผิดรู้สึกสำนึกและผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหาย แต่ประเทศฟิลิปปินส์จะมีวัตถุประสงค์การใกล้เคียงข้อพิพาทเพื่อเสริมสร้างความสงบเรียบร้อยและความปรองดองในสังคม
- 4) การกำหนดประเภทคดีเข้าสู่การใกล้เคียงข้อพิพาทของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกามีลักษณะคล้ายกัน คือ มิได้กำหนดไว้โดยเฉพาะ ขึ้นอยู่กับระเบียบข้อปฏิบัติของแต่ละหน่วยงานหรือมลรัฐ ซึ่งต่างจากประเทศญี่ปุ่นและฟิลิปปินส์ ที่ไม่มีการกำหนดประเภทคดีเข้าสู่การใกล้เคียงข้อพิพาทไว้โดยเฉพาะ ขึ้นอยู่กับระเบียบ ข้อกฎหมายของรัฐบาล
- 5) การรับฟังพยานหลักฐาน จะมีลักษณะคล้ายกันกับ 3 ประเทศคือ ห้ามมิให้มีการรับฟังพยานหลักฐาน
- 6) ความลับของการใกล้เคียงข้อพิพาท จะมีลักษณะคล้ายกันกับ 3 ประเทศคือ ความลับของการใกล้เคียงข้อพิพาทจะเป็นความลับ
- 7) การคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท จะมีลักษณะคล้ายกันกับ 3 ประเทศคือ ไม่มีการคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาท

4.2.2 ศูนย์ใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนบ้านฆ้อง อ.เมือง จ.ราชบุรี (จากการลงพื้นที่)

ผลการลงพื้นที่เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการและปัญหาการใกล้เคียงข้อพิพาทชุมชนบ้านฆ้อง อ.เมือง จ.ราชบุรี พบว่ามีรูปแบบที่ความสอดคล้องกับ “ทฤษฎีของกลุ่มอาชญาวิทยาแนวสันติวิธี” กลุ่มนี้มองว่า วัตถุประสงค์หลักของอาชญาวิทยา คือ การส่งเสริมความสงบสุข สังคมที่ยุติธรรม ดังนั้นแนวคิดสันติวิธี

พยายามนำเรื่องหลักของศาสนา และหลักปรัชญามาประยุกต์ในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด มีมุมมองว่า การที่รัฐใช้วิธีการลงโทษและควบคุมอาชญากรรม กลับเป็นการกระตุ้นและสนับสนุนให้มีการทำผิดมากขึ้น กลุ่มสันติวิธีเสนอวิธีการไม่ใช่ความรุนแรง (non-violent methods) รู้จักกันในนามของ “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (restorative justice) แนวคิดเชิงสมานฉันท์ปฏิเสธยุทธวิธีการลงโทษ เห็นว่าการลงโทษที่เป็นทางการไม่สามารถป้องกันอาชญากรรมและควบคุมอาชญากรรมได้ ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรมของผู้กระทำผิดแทน รัฐควรจะทำอย่างมากที่สุด การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ผู้กระทำผิดถูกตีตราและไม่สามารถกลับตัวเป็นคนดีของสังคมได้ แม้ว่าตัวเองต้องการแก้ไขเพียงใด แต่เพราะถูกตีตรา แต่ถ้าวชุมชนเข้ามาดูแลผู้กระทำผิดแทน สังคมจะยกโทษและยอมรับการแก้ไขตัวเอง และยอมรับเขา กลับคืนสู่สังคม ผู้กระทำผิดสามารถกลับมาเป็นคนดีของสังคมได้ในที่สุด

และพบว่ามีรูปแบบที่ความสอดคล้องกับ “ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคม” ตามความเชื่อของวิลเลม บอนเกอร์ (Willem Bonger) เขาเชื่อว่าอาชญากรรมเป็นเรื่องของสังคม ไม่ได้เกี่ยวข้องกับชีววิทยาหรืออื่นๆ แต่อาชญากรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เขาเชื่อว่าเพราะสังคมถูกแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มมี (have group) และกลุ่มไม่มี (have-not group) เกิดจากระบบของการผลิตที่สังคมแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ปกครอง (ruling class) และกลุ่มด้อยกว่าหรือผู้ถูกปกครอง (inferior class) กฎหมายมีไว้เพื่อรับใช้กลุ่มผู้ปกครอง แม้จะแสดงให้เห็นว่ากฎหมายมีเพื่อปกป้องสมาชิกของทั้งสองกลุ่มก็ตาม แต่การลงโทษที่เกิดขึ้นมักจะเกิดกับกลุ่มผู้ด้อยกว่า เพราะไปทำให้เสียประโยชน์ของกลุ่มผู้ปกครอง จากการศึกษานี้ มุ่งเน้นประเด็นสังคมนิยมทุนนิยม (capitalist system) ภายใต้ระบบนี้คนทุกคนจะเป็นเจ้าของผลผลิต ความมุ่งหวังในการหาผลกำไรจะหมดไป ความเป็นแก่ตัวและการแข่งขันจะจำกัดขึ้น โดยที่ผลประโยชน์ส่วนรวมจะมาก่อน ระบบสังคมนิยมจะสามารถทำให้กระบวนการยุติธรรมมากขึ้น อาชญากรรมจะลดลง

นอกจากนั้น ยังมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการไหลเวียนโดยเฉพาะเป็นทฤษฎีของคู่ความมีอยู่ 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive Theory) ทฤษฎีนี้ถือหลักว่า ผู้เจรจาที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและสามารถรักษผลประโยชน์ของลูกความ โดยได้รับผลออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งอาจเป็นเงินตราหรือวัตถุ และเข้าใจถึงอำนาจที่ตนมีอยู่และได้ใช้โดยไม่ชักช้าเพื่อประโยชน์ของลูกความ ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “สังคมอยู่ภายใต้การปกครองหรือการครอบงำโดยผู้ที่เห็นแต่ประโยชน์ส่วนตัว ในสถานการณ์ของการเจรจาแต่ละฝ่าย ทั้งนักกฎหมายและลูกความต่างมีความประสงค์ให้บรรลุความต้องการของตนมากที่สุด” ทฤษฎีการแข่งขันมองโลกในแง่ที่ว่าทรัพยากรมีอยู่จำกัดซึ่งต้องแบ่งปันโดยการแข่งขันเพื่อให้ประสบความสำเร็จในแต่ละเรื่องระบบการแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ได้แก่ การแจกจ่ายโดยอีกฝ่ายหนึ่งได้และอีก

ฝ่ายหนึ่งสูญเสีย ทฤษฎีการแข่งขันยอมรับว่านักกฎหมายบางคนมีความประสงค์ให้ลูกความของตนได้รับความยุติธรรม ความชอบธรรม ความหวังดี ความไว้วางใจจากผู้อื่นและการตอบสนองที่มีจริยธรรม ตามทฤษฎีนี้รูปแบบการเจรจาต่อรองขึ้นโดยถือผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญเพื่อให้ตนได้รับผลประโยชน์มากที่สุดและอีกฝ่ายหนึ่งต้องสูญเสียผลประโยชน์

2. ทฤษฎีการแก้ปัญหา (Problem-Solving Theory) กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการเจรจาทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกันบางประการ ถ้าไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรกแซง เช่น บางคนที่เข้าร่วมการเจรจาแต่ไม่มีความจริงจังในการที่จะแก้ปัญหาเข้ามาเพื่อประวิงการเจรจาให้ช้าออกไป แต่เข้าใจว่าทุกคนอาศัยอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมเดียวกัน และมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อทำข้อตกลงด้วยความสมัครใจ ภายใต้ทฤษฎีนี้ข้อขัดแย้งเป็นปัญหาที่ต้องศึกษาและแก้ไขร่วมกันโดยคู่ความทั้งสองฝ่ายเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน การนำทฤษฎีการแก้ปัญหามาใช้ มีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

(1) แยกปัญหาความสัมพันธ์ส่วนตัวออกจากข้อขัดแย้งและแก้ไขในแต่ละปัญหาแยกต่างหากจากกัน

(2) เน้นความสำคัญของประโยชน์ได้เสียและความต้องการของกลุ่มความซึ่งไม่ใช่ฐานะของกลุ่มความ การเน้นถึงฐานะที่แตกต่างกันของกลุ่มความจะทำให้การเจรจาประนีประนอมยอมความยากขึ้น กลุ่มความจะต้องหาทางประสานผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายและเน้นถึงประโยชน์ร่วมกัน

(3) คิดหาทางเลือกหลายวิธีซึ่งกลุ่มความจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

(4) ยืนยันการใช้ข้อประกอบต่างๆ ที่ต้องนำมาใช้ในการตัดสินใจเพื่อประเมินทางเลือก

(5) เข้าใจและแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการเจรจากลลงทำสัญญา

ทฤษฎีการแข่งขันและทฤษฎีการแก้ปัญหาซึ่งกล่าวมาข้างต้นมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ดังนั้น ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆ ควรนำเฉพาะข้อดีของแต่ละทฤษฎีมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ทั้งนี้จะต้องคำนึงถึงสภาพปัญหาและสภาพแวดล้อมของคดีนั้นๆ กล่าวคือ ผู้เข้าร่วมการเจรจาควรพิจารณาว่าสมควรที่จะนำเอาทฤษฎีใดมาใช้ในการเจรจานั้น (บุญตา ศ. ผาบมีชัย, 2547, น. 25 – 27)

ศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นสากล เหมาะสมกับบริบทประเทศไทย

1. ในกรณีข้อพิพาททั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้ ให้จัดทำบันทึกข้อตกลงตามหลักของสัญญาประนีประนอมยอมความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรมีการกำหนดเวลาแล้วเสร็จแน่นอน

ชัดเจน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เช่น กำหนดให้แล้วเสร็จไม่เกิน 1 เดือน เว้นแต่มีเหตุจำเป็นก็อาจขยายระยะต่อไปอีก 1 เดือนได้ (ในปัจจุบันยังไม่มี)

2. ควรจัดตั้งให้มี “องค์กรไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทกลาง” เพื่อทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานที่จัดกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และผลิตผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยที่มีมาตรฐาน

3. ผลักดันให้มี “กฎหมายไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชน” เป็นมาตรฐานเดียวกันในทุกหน่วยงานที่มีการจัดกระบวนการไกล่เกลี่ย

4. กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพควรมีสถานที่สำหรับดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ที่มีความเหมาะสม มีบรรยากาศแห่งการไกล่เกลี่ย เป็นสัดส่วน

5. กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิฯ ควรมี “ศูนย์ประชาสัมพันธ์และให้คำปรึกษาเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิฯ” เพื่อให้ประชาชนได้ทราบข้อมูลการไกล่เกลี่ยและเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของกรมคุ้มครองสิทธิฯ ได้โดยง่าย

6. ควรมีงบประมาณเป็นค่าตอบแทนผู้ปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และงบประมาณในการเสาะแสวงหาข้อเท็จจริง

บทที่ 5

สรุป และข้อเสนอแนะงานวิจัย

5.1 สรุป

กระบวนการการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เหมาะสมในการพัฒนาสู่สากล นั้น แบ่งเป็น 2 ระยะ คือ ระยะก่อนเข้าสู่กระบวนการ (ระยะเตรียมตัว) และระยะเข้าสู่กระบวนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ระยะเตรียมตัว

- (1) ควรมีศูนย์ประชาสัมพันธ์และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกระบวนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทของกรมคุ้มครองสิทธิฯ ก่อนจะเข้าสู่กระบวนการไถ่เกลี่ยอย่างเป็นทางการ
- (2) ควรมีการไถ่เกลี่ยในชุมชน

ระยะเข้าสู่กระบวนการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

- (1) ควรมีการจำแนกแยกแยะเรื่องการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทออกเป็นคดีแพ่ง-คดีอาญา ในขั้นตอนของการรับเรื่องก่อนตรวจสอบข้อมูลหรือหลักฐาน
- (2) ผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ไถ่เกลี่ย ควรมาจากการแต่งตั้งโดยหน่วยงานกลางตามคุณสมบัติที่เหมาะสมแก่การทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยข้อพิพาท และควรกำหนดให้มีค่าตอบแทนสำหรับผู้ทำหน้าที่ไถ่เกลี่ยเพื่อสร้างแรงจูงใจและเป็นการส่งเสริมงานด้านการไถ่เกลี่ยมากขึ้น
- (3) หน่วยงานทำการไถ่เกลี่ยข้อพิพาท ควรมีสถานที่ไถ่เกลี่ยข้อพิพาทโดยเฉพาะ เช่น ห้องรับรองหรือห้องไถ่เกลี่ย

5.2 ข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

5.2.1 เชนนโยบาย

ควรจะมีการเก็บข้อมูลจากผู้รับบริการในการเข้าร่วมในการไถ่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐจากมุมมองผู้รับบริการ ซึ่งจะเป็นการทราบถึงการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐในภาพที่เป็นการทำงานในรูปแบบรอบด้าน

5.2.2 เชิงการบริหาร

การศึกษาในครั้งต่อไป ควรจะมีการศึกษาในหลายพื้นที่เพื่อเทียบเคียงการดำเนินการไถ่เกลี่ยในแต่ละพื้นที่ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

ควรจะมีการเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อให้เกิดความเข้าใจกระบวนการในการดำเนินการไถ่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท รวมถึงบริบทอื่นๆ เช่น บรรยากาศ ความเครียด หรือความกดดัน เป็นต้น ซึ่งเป็นองค์ประกอบส่วนของการดำเนินการไถ่เกลี่ยให้เกิดผลสำเร็จ

5.2.3 เชิงกฎหมาย

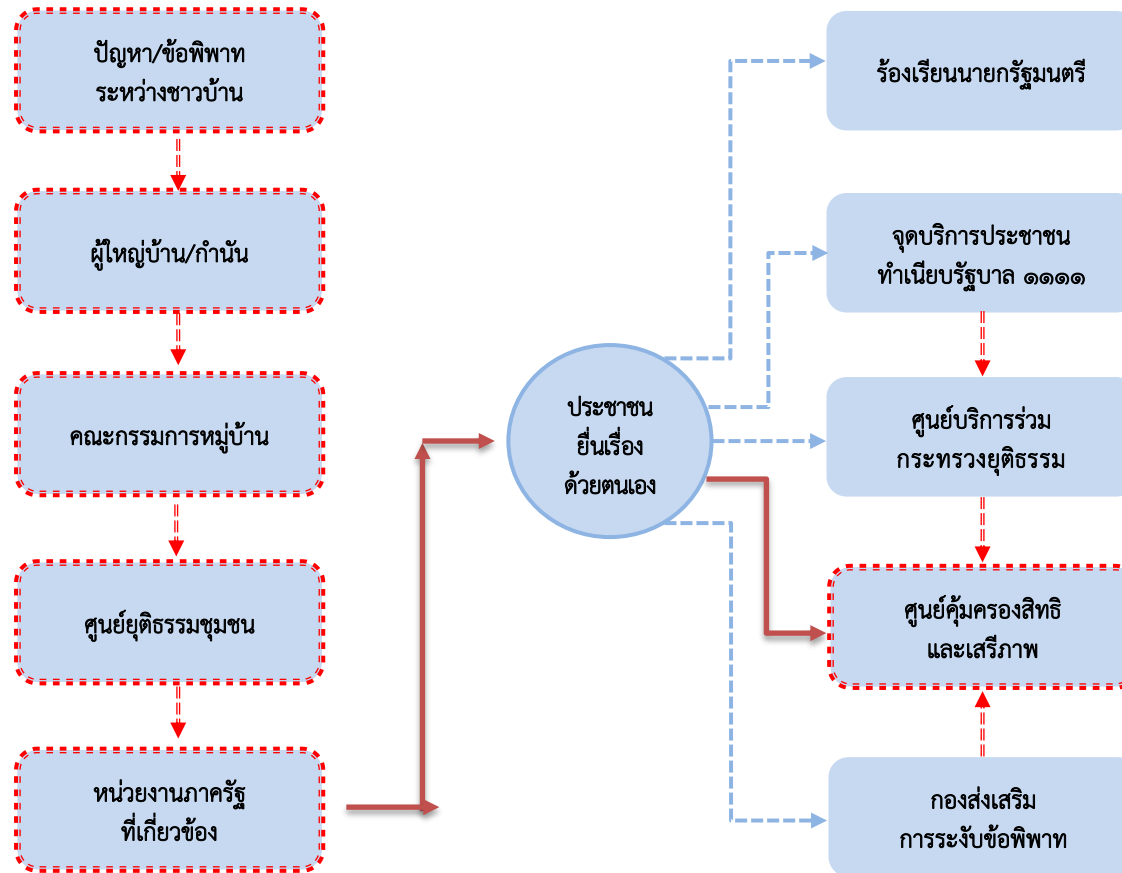
ควรศึกษาแนวโน้มความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนคดีที่มีการไถ่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเข้าสู่ศาล กับจำนวนคดีที่หลังเข้าสู่ศาล เพื่อพิสูจน์สมมติฐานที่ว่า การไถ่เกลี่ยข้อพิพาทมีส่วนช่วยให้จำนวนคดีที่จะเข้าสู่ศาล

5.2.4 เชิงปฏิบัติการ

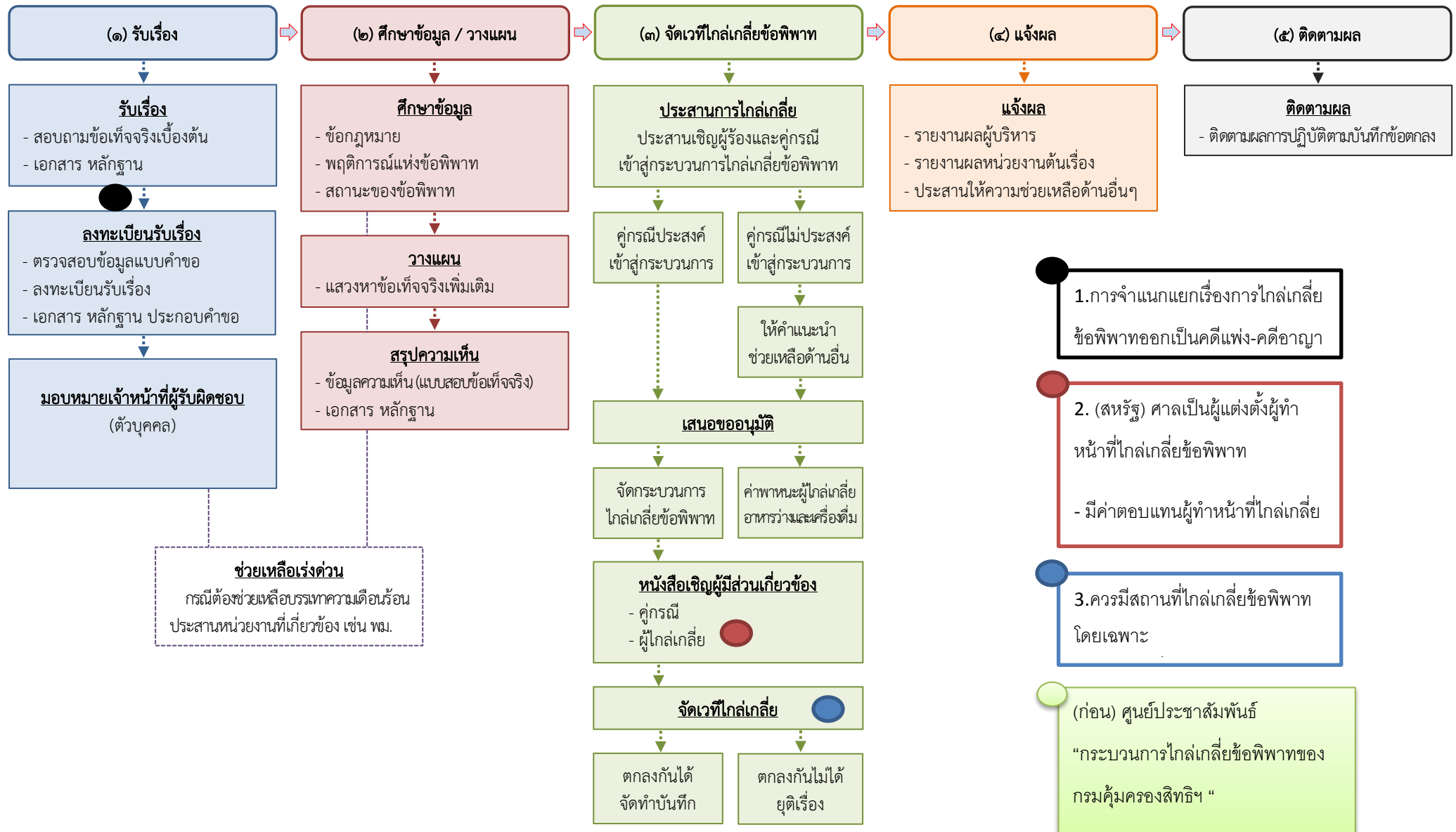
ควรจะมีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept Interview) กับกลุ่มผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถทราบถึงข้อมูลที่จะเป็นการซ่อนอยู่ภายหลังของการปฏิบัติงานไปจนถึงเทคนิคหรือกระบวนการในการไถ่เกลี่ยในการที่จะระงับข้อขัดแย้ง

บทที่ 5
สรุปผล และข้อเสนอแนะ

รูปแบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในชุมชน

แนวทางการพัฒนาระบบการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

บรรณานุกรม

- เจริญ ไชยชนะ. (2523). พ่อขุนรามคำแหงมหาราช. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- นพพร โพธิ์รังสิยากร (2552). ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยการไกล่เกลี่ย.
- เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 12
วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
- พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ.2499.
- ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ.2553.
- วินัย อาจคงหาญ และคณะ. (2550) การประเมินประสิทธิผลของระบบไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศาล. กรุงเทพฯ:
สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม
- สมภาคย์ ตระการกุลพันธ์. (2552). ขั้นตอนการไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรม. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร “ผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง (บ.ย.ส.)” รุ่นที่ 12
วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2551). ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุทิศา ใจบุญมา. (2552). ปัญหาอุปสรรคของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นศาล : ศึกษาเฉพาะกรณี
ผู้ประนีประนอมประจำศาลอาญาในกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานยุติธรรม ภาควิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักกระงับข้อพิพาท. (2551). การปฏิบัติงานของอาสาสมัครไกล่เกลี่ยข้อพิพาท
ในชุมชน : ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลยุติธรรม

ภาคผนวก ก

สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท
จากผู้บริหารเทศบาลตำบลบ้านฆ้อง และเครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลบ้านฆ้อง

วันที่ 10 มีนาคม 2559

ณ ห้องประชุมสภาเทศบาลตำบลบ้านฆ้อง
เทศบาลตำบลบ้านฆ้อง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

นายประเสริฐ ทองสาด นายกเทศบาลตำบลบ้านฆ้อง ได้บรรยายโดยสรุปดังนี้

1. เทศบาลตำบลบ้านฆ้องได้สนับสนุนการดำเนินงานศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบ้านฆ้องโดยให้ใช้สถานที่เทศบาลตำบลบ้านฆ้องเป็นสถานที่ดำเนินการ
2. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลบ้านฆ้องประกอบด้วยอาสาสมัครที่เข้าร่วมในการดำเนินงานที่มีความหลากหลาย เช่น ข้าราชการที่เกษียณอายุ หรือประชาชนอื่นๆ ที่มีจิตอาสาในการแก้ไขและระงับข้อขัดแย้งภายในชุมชน

นางสุธาทิพย์ ศรีโห่ ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดราชบุรีและยุติธรรมจังหวัดราชบุรี ได้บรรยายโดยสรุปดังนี้

1. เครือข่ายยุติธรรมชุมชนตำบลบ้านฆ้องเริ่มต้นจากอาสาสมัครเครือข่ายคุมประพฤติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ซึ่งเครือข่ายยุติธรรมชุมชนได้มีการพัฒนาสืบต่อเนื่องมา และในปัจจุบันศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีจำนวน 10 ศูนย์ และอยู่ภายใต้สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรมโดยการดำเนินงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรี
2. สำนักงานยุติธรรมจังหวัดราชบุรีเป็นหน่วยงานที่ไม่ใช่หน่วยงานนำร่อง จึงไม่มีอัตราข้าราชการประจำอยู่ มีเพียงเจ้าพนักงานคุมครองสิทธิฯ และลูกจ้างชั่วคราวปฏิบัติงาน โดยมีการควบคุมการบริหารงานของสำนักงานยุติธรรมจังหวัด โดยใช้รูปแบบคณะกรรมการบริหาร
3. บทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประกอบด้วย
 - 1) การเฝ้าระวัง และการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน
 - 2) การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความขัดแย้งในชุมชน
 - 3) การรับเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
 - 4) การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด
 - 5) การส่งเสริมช่วยเหลือผู้กระทำผิดภายหลังปล่อย
4. บทบาทของเครือข่ายยุติธรรมชุมชนจะเป็นบทบาทประสานระหว่างหน่วยงานภาคประชาชนที่จะมีการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานของรัฐให้เกิดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. การนำอุปกรณ์ Electronic Monitoring (EM) เป็นการช่วยลดภาระของจำนวนนักโทษในเรือนจำมากกว่าที่จะรับได้ ดังนั้นอุปกรณ์นี้จึงเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

นายสุวรรณ ศรีนาค เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้อธิบายโดยสรุปดังนี้

1. ชุมชนบ้านบ่อมะกรูด ต.บ้านฆ้อง เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยหลายชนเผ่า เช่น ชาวลาวเวียง ชาวจีน เป็นต้น เป็นชุมชนที่มีประเพณีที่สืบทอดมาอย่างยาวนานหลายชั่วอายุคน
2. ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนเกิดขึ้นตั้งแต่ใน พ.ศ.2540 ที่เกิดวิกฤตต้มยำกุ้ง คนในหมู่บ้านเริ่มตกงาน มีการค้าขายยาเสพติดภายในชุมชน จึงเริ่มเกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อสร้างความตระหนักและดึงพลังของชุมชนในการต่อต้านยาเสพติด และนำบุตรหลานในชุมชนที่ติดยาเสพติดเข้าไปบำบัดรักษา มีการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เช่น การทำกุนเชียงหรือปลาหวาน เป็นต้น มีการหาแหล่งทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ให้กับชาวบ้านในการเป็นแหล่งทุน
3. มีการสร้างเครือข่ายในการเฝ้าระวังยาเสพติดไม่ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนและการจัดตั้งธนาคารความดีเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนกระทำความดีหรือดำเนินสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชน ไปจนถึงการจัดโครงการต้นกล้ายุติธรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจในการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท
4. โครงการ To be number one และกองทุนแม่ของแผ่นดินที่เป็นแหล่งทุนในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด
5. มีการจัดทำเว็บไซต์ ในการเผยแพร่ผลงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน
<http://www.magrood.com>

นางสาวปทุมวดี ศรีใส เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้อธิบายโดยสรุปดังนี้

1. ในส่วนของเด็กและเยาวชนได้มีการใช้กิจกรรมให้ใช้ระยะเวลาให้เป็นประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดการมั่วสุม เช่น การจัดตั้งศูนย์รักการอ่าน และกิจกรรมการสอนภาษาอังกฤษ
2. การสอดส่องพฤติกรรมของเยาวชนไม่ให้กระทำความผิดและเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด
3. การให้เครือข่ายยุติธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน เช่น
 - 1) การบุกรุกที่ดิน ที่จะมีการไกล่เกลี่ยและแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดก่อนที่มีการนำคดีไปสู่ชั้นศาลโดยการตกลงในทั้งสองฝ่าย
 - 2) การที่แม่เฒ่าลูกสาวไปเร่ขายของ ที่มีการไกล่เกลี่ยที่ให้แม่เข้าใจว่าลูกสาวอยู่ในวัยเรียนควรจะให้ลูกสาวได้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนตามที่เหมาะสม
 - 3) การทะเลาะวิวาทระหว่างเยาวชนในชุมชน ที่มีการไกล่เกลี่ยเพื่อให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างทั้งสองฝ่าย
 - 4) การที่พลทหารถูกทำร้ายร่างกายระหว่างที่อยู่ในช่วงการเกณฑ์โดยนายทหาร ที่มีการไกล่เกลี่ยที่จะเป็นการช่วยเหลือให้กับพลทหารผู้นั้น

นายวินัย คงนาค เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้อธิบายโดยสรุปดังนี้

1. การสร้างการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติดเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาเสพติดที่เกิดขึ้นภายในชุมชน
2. บทบาทของยุติธรรมชุมชนจะเป็นบทบาทในการสนับสนุนให้เยาวชนที่ก้าวพลาดในการกระทำความผิดให้กลับเข้าไปยังชุมชนได้อย่างมีความสุข
3. ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในเรื่องที่ดิน สัตว์เลี้ยง และเงินกู้ยืม โดยกระบวนการดำเนินการก็จะเป็นการให้คู่กรณีได้มีการปรึกษากัน โดยอาจจะมีการใช้ข้อตกลง

ของชุมชนของชุมชนในการเข้าไปแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยเป็นที่ตกลงของทั้งสองฝ่าย ในหลัก
ความเป็นธรรมและเป็นกลาง ที่เป็นไกล่เกลี่ยในรูปแบบญาติพี่น้อง

นางภาวิณี สามัคคี เครือข่ายยุติธรรมชุมชน ได้อธิบายโดยสรุปดังนี้

1. การนำพุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนในชุมชนได้กระทำแต่ความดี รวมถึงการสานเจตนาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งได้เป็นอย่างดี
2. การพัฒนาเยาวชนในชุมชนจะเป็นการสร้างผู้นำในรุ่นใหม่ที่จะเป็นกำลังสำคัญในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อไปในอนาคต

ข้อสังเกตจากการศึกษาดูงาน

เครือข่ายยุทธธรรมชุมชนตำบลบ้านฆ้องเป็นเครือข่ายมีการรวมกลุ่มมาอย่างยาวนาน โดยเครือข่ายที่เกิดขึ้นในตอนแรกเกิดจากการเป็นอาสาสมัครคุมประพฤติและต่อมาได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายยุทธธรรมชุมชน ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในครั้งแรกคือ ปัญหายาเสพติดที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2540 จากวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการค้ายาเสพติดภายในชุมชน ทำให้ชุมชนเริ่มที่จะต้องมีการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยการสอดส่องเยาวชน และการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยวิสาหกิจชุมชนรวมถึงการหาแหล่งเงินทุน เช่น แหล่งเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทำให้ชุมชนสามารถที่จะผ่านปัญหาของชุมชนนั้นไปได้

ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ปัญหาที่ดิน ปัญหาสัตว์เลี้ยวเข้าไปกินพืชไร่
ปัญหาयरूंมีการทะเลาะเบาะแว้ง เป็นต้น

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งจะเน้นในหลักความเป็นธรรมและเป็นกลาง ที่เป็นใกล้เคียงในรูปแบบ
 ญาติพี่น้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทั้งสองฝ่ายโดยผ่านการใช้วิธีของชุมชน

โดยความสำเร็จในการไกลเกลี่ยที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้ไกลเกลี่ยจะต้องเป็นจะต้องเป็นที่ยอมรับทั้งสองฝ่าย ผู้ไกลเกลี่ยจะต้องมีทักษะและความรู้ที่เพียงพอต่อการไกลเกลี่ยรวมถึงข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกลเกลี่ย รวมถึงสามารถจะพร้อมรับในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดจากคู่กรณี รวมถึงสามารถสามารถที่จะนำคู่กรณีไปสู่การลดข้อขัดแย้งและสามารถเกิดความพึงพอใจในทั้งสองฝ่าย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เชิงลึก

การวิจัยเรื่อง “การนำกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาททางแพ่งมาใช้ โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
กระทรวงยุติธรรม”

ภายใต้

หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในกระบวนการยุติธรรมฯ ระหว่างวันที่ 1-18 มีนาคม 2559

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ชื่อ..... โทร.....

ตำแหน่ง..... หน่วยงาน.....

ตอนที่ 2 สัมภาษณ์และตอบคำถาม

1. บทบาทหน้าที่ ในงานใกล้เคียงข้อพิพาททางแพ่งของท่าน เป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

2. รูปแบบ และกระบวนการใกล้เคียง ในหน่วยงานของท่าน มีลักษณะอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

3. ปัญหาที่พบ ในทางปฏิบัติคืออะไร?

.....

.....

-
-
4. ตามความเห็นของท่าน การนำกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทมาใช้ มี “ข้อดี-ข้อเสีย” อย่างไร?

ข้อดี.....

.....

.....

.....

ข้อเสีย

.....

.....

.....

.....

5. หากต้องการพัฒนางานในการนำกระบวนการใกล้เคียงข้อพิพาทมาใช้ในคดีแพ่ง ท่านคิดว่า ควรมีแนวทางปฏิบัติหรือการแก้ไขอย่างไร ให้ดียิ่งขึ้นไปอีก?

.....

.....

.....

.....

6. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๓

ด้วยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดให้มีศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จึงวางระเบียบไว้ ดังนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พ.ศ. ๒๕๕๓”

ข้อ ๒ ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

“ศูนย์ประสานงาน” หมายความว่า ศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

“คณะกรรมการ” หมายความว่า บุคคลที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งให้มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการประสานงานไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

“ผู้ร้อง” หมายความว่า บุคคลที่ประสงค์จะขอให้ศูนย์ประสานงานไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

“คู่พิพาท” หมายความว่า บุคคลสองฝ่ายที่มีข้อโต้แย้งกัน

“ผู้ไกล่เกลี่ย” หมายความว่า บุคคลที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

หมวด ๑

บททั่วไป

ข้อ ๔ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจัดให้มีศูนย์ประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เพื่อเป็นหน่วยดำเนินงานเกี่ยวกับการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ภายใต้กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ข้อ ๕ ให้อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่งตั้งคณะกรรมการ จำนวนไม่น้อยกว่า ๕ คน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ด้านการประสานงานไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

หมวด ๒

การรับเรื่องไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

ข้อ ๖ ผู้ร้องที่ประสงค์จะขอให้ศูนย์ประสานงานฯ ดำเนินการประสานงานการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท ให้จัดทำคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามรูปแบบที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด พร้อมทั้ง ข้อมูล เอกสารหลักฐานอันเป็นประโยชน์ ยื่นต่อศูนย์ประสานงานฯ

ข้อ ๗ คำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทที่ผู้ร้องยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทฝ่ายเดียว ให้ศูนย์ประสานงานฯ แจ้งเป็นหนังสือให้คู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งทราบเพื่อให้ตอบเป็นลายลักษณ์อักษร หากคู่พิพาทอีกฝ่ายหนึ่งตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบกลับมาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน ๑๕ วัน นับจากวันที่ศูนย์ประสานงานฯ ส่งหนังสือทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ให้งดการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย และให้ศูนย์ประสานงานฯ แจ้งผู้ร้องที่ยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาททราบ

หมวด ๓
การเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

ข้อ ๘ ให้ศูนย์ประสานงานฯ ส่งคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้คณะกรรมการพิจารณาก่อนนำคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท

ข้อพิพาทที่คณะกรรมการพิจารณาแล้ว เห็นว่า ข้อพิพาทลักษณะนั้นมีหน่วยงานหรือองค์กรที่มีบทบาทไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทแล้ว และหรือข้อพิพาทลักษณะนั้นไม่อยู่ในอำนาจที่จะดำเนินการได้ ให้ศูนย์ประสานงานฯ ส่งต่อเรื่องให้หน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ ดำเนินการต่อไป

หมวด ๔
ผู้ไกล่เกลี่ย

ข้อ ๙ ให้คณะกรรมการดำเนินการสรรหาผู้ไกล่เกลี่ยโดยอาจคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ยใหม่หรือขอใช้บัญชีผู้ไกล่เกลี่ยจากหน่วยงานอื่นที่ได้สรรหาผู้ไกล่เกลี่ยไว้แล้ว

ข้อ ๑๐ การสรรหาผู้ไกล่เกลี่ยให้คำนึงถึงคุณสมบัติ ทักษะ ความเป็นกลาง และความเหมาะสมแก่ลักษณะของข้อพิพาทนั้นๆ

หมวด ๕
การดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ย

ข้อ ๑๑ เมื่อคณะกรรมการรับคำร้องขอไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ให้ศูนย์ประสานงานฯ แจ้งเป็นหนังสือให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ พร้อมทั้งกำหนดวัน เวลาและสถานที่ให้คู่พิพาทมาพร้อมกันเพื่อเลือกผู้ไกล่เกลี่ยของตน

ข้อ ๑๒ ในวันเลือกผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาทเลือกผู้ไกล่เกลี่ย ๑ คน จากรายชื่อผู้ไกล่เกลี่ยที่คณะกรรมการได้สรรหาไว้

หากคู่พิพาทประสงค์จะขอผู้ไกล่เกลี่ยนอกเหนือจากที่คณะกรรมการสรรหาไว้ คู่พิพาทต้องเห็นพ้องร่วมกันให้เป็นผู้ไกล่เกลี่ยได้

ข้อ ๑๓ ให้คู่พิพาทร่วมกันกำหนดวัน เวลาและสถานที่ เพื่อจัดกระบวนการไกล่เกลี่ย โดยจัดทำบันทึกความตกลงยินยอมเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท พร้อมทั้ง ให้คู่พิพาททุกฝ่ายลงลายมือชื่อรับทราบ

ข้อ ๑๔ การดำเนินการไกล่เกลี่ยให้ดำเนินการบนพื้นฐานของความเป็นธรรม เป็นกลาง เป็นอิสระ และเป็นไปตามความประสงค์ของคู่พิพาท ทั้งนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีอำนาจจะตั้งข้อกำหนดหรือบังคับให้คู่พิพาทเห็นชอบกับความเห็นของผู้ไกล่เกลี่ยในการระงับข้อพิพาท

ข้อ ๑๕ คู่พิพาทต้องให้ความร่วมมือกับผู้ไกล่เกลี่ยอย่างสุจริต รวมทั้งการให้ความร่วมมือเมื่อผู้ไกล่เกลี่ยขอให้คู่พิพาทแลกเปลี่ยนเอกสารเพื่อให้การไกล่เกลี่ยดำเนินไปโดยเร็วที่สุด

ข้อ ๑๖ ก่อนเริ่มกระบวนการไกล่เกลี่ยให้ประธานคณะผู้ไกล่เกลี่ยชี้แจงวิธีการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้คู่พิพาททุกฝ่ายทราบ

ข้อ ๑๗ ในการไกล่เกลี่ย ให้ผู้ไกล่เกลี่ยดำเนินการให้คู่พิพาทตกลงยินยอมผ่อนผันให้แก่กัน โดยเปิดโอกาสให้คู่พิพาทเสนอข้อผ่อนผันให้แก่กัน หรือผู้ไกล่เกลี่ยอาจเสนอทางเลือกในการผ่อนผันให้แก่คู่พิพาทพิจารณาดังกล่าวยินยอมยุติข้อพิพาทนั้น ทั้งนี้ ห้ามมิให้ผู้ไกล่เกลี่ยชี้ขาดข้อพิพาท

หมวด ๖
การสิ้นสุดกระบวนการไกล่เกลี่ย

ข้อ ๑๘ ในกรณีดังต่อไปนี้ ให้ถือว่ากระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงเมื่อ

- (๑) คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทุกฝ่ายไม่มาไกล่เกลี่ยตามกำหนดนัดหมาย โดยไม่แจ้งเหตุผล
- (๒) คู่พิพาทฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือทุกฝ่ายบอกเลิกการไกล่เกลี่ย
- (๓) ผู้ไกล่เกลี่ยเห็นว่าข้อพิพาทไม่อาจยุติลงได้ด้วยการไกล่เกลี่ย

ภายหลังจากกระบวนการไกล่เกลี่ยสิ้นสุดลงไม่ว่าข้อพิพาทดังกล่าวจะตกลงกันได้หรือไม่ก็ตาม ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งผลการไกล่เกลี่ยให้คู่พิพาททั้งสองฝ่ายทราบ หากคู่พิพาทตกลงกันได้ ให้ผู้ไกล่เกลี่ยแจ้งผลการไกล่เกลี่ย และจัดให้มีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างคู่พิพาท โดยให้คู่พิพาททุกฝ่ายและผู้ไกล่เกลี่ยลงลายมือชื่อ

หมวด ๗
ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย

ข้อ ๑๙ ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้เป็นไปตามอัตราที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกำหนด ทั้งนี้ คู่พิพาทต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายอันเกิดจากการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมด

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

(ลงชื่อ) สุวณา สุวรรณจุฑะ
(นางสุวณา สุวรรณจุฑะ)
อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ